

דברי חיזוק והתעוררות

ימים נוראים תש"פ

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק :

פ. כץ : רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול : 0556792223

אזור הנגב

הרב א. קארני:
0548530503

מודיעין עלית :

הרב א. אייזנר
05331-09964
ניתן להשאיר הודעה

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

דברי חיזוק והתעוררות

שנאמרו לפני אברכים

מוצש"ק ניצבים ליל א דסליחות תשע"ט

להרגיש את הדין ולנצל

○●○

לימוד התורה הוא יסוד הכל

○●○

לחשב מחשבות כיצד לסיים הסוגיות

○●○

כיצד להרבות תורה

○●○

הסתכלות נכונה על חיי הדין

○●○

למען נחדל מעושי ידינו

נכתב על ידי אחד השומעים

תוכן ענינים

- חלק א - להרגיש את הדין ולנצל א
- "להרגיש" את הדין א
- ההכרעה בראש השנה - לנצח נצחים ג
- עיקר דאגתינו לעולם הבא ד
- בקלות אפשר לחסוך הרבה מאוד ו
- סיכום הדברים יא

- חלק ב - לימוד התורה הוא יסוד הכל יב

- חלק ג - לחשב מחשבות כיצד לסיים הסוגיות טז
- א. ההכנה לסוגיא יז
- ב. להשקיע בידיעת הגפ"ת יח
- ג. שלא להתעכב בתחילת הלימוד כ
- ד. זירוז בהמשך הלימוד כא
- ה. מחשבה בצורת הלימוד עם החברותא כא
- ו. ליתן גדרים בדיבורים בלימוד כב
- ז. להקפיד על כתיבה בכל יום כג
- ח. לימוד כל היום כד
- ט. סיכום הסוגיא כה
- י. דינים העולים כה

חלק ד - כיצד להרבות תורה..... כו
 לעשות השתדלות לרציפות..... כו
 שלא לדבר בסדר אף בדיבורי הלכה..... כז
 למנוע עיכובים בתחילת הסדר..... כח
 אחריות על הצלחת בית המדרש..... כט
 לימוד המשניות..... ל

חלק ה - צרות המושכות כנהר..... לא
 דוחקא דתלמידי חכמים..... לא
 ראיית הדברים בעין טובה משפיעה על החינוך..... לא
 התייחסות נכונה על הייסורים..... לג
 סוף הגלות..... לה
 להתפלל שיעזרו לו משמים לקבל נכון את הדברים..... לו

חלק ו - זהירויות מעושק ידינו מבלי משים

קא מקיים כל מה דאמור רבנן..... לט
 דברים מעשיים..... מב
 זהירות בדבר אמת..... מד

השפעה של משפט אחד..... מו

תפילה..... מז

חלק א - להרגיש את הדין ולנצל

"להרגיש" את הדין

כח ההרגל מקלקל את רגש חרדת הדין, מתרגלים שיש מושג של ראש השנה ואומרים סליחות, ואחרי זה הימים עוברים, כך זה חוזר על עצמו מידי שנה בשנה, נכנסים להרגל, אמנם מתפללים ומשתדלים, אבל לא מתבלבלים ויוצאים מדעתם מרוב פחד, לא מספיק "מרגישים" מה שהעולם עובר בימים אלו, לא מספיק מרגישים את ההזדמנות.

עלינו ללמוד מהשטן שההרגל הזה הוא כח היצר, מי שאין לו יצר הרע איננו נכנס להרגל, מי שרואה מה באמת נעשה בשמים יודע להרגיש שבכל רגע ורגע עלול הכל להשתנות מן הקצה אל הקצה, הנה מבואר בר"ה ט"ז ב' אמר רבי יצחק למה תוקעין בראש השנה כו' למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן, וכתבו בתו' ד"ה כדי לערבב את השטן, וז"ל, פירש בערוך [כדאיתא] בירושלמי בלע המות לנצח וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, כד שמע קל שיפוצא זימנא חדא בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפוצא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע, ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא, ע"כ.

השטן שומע את קול השופר פעם אחת הוא נבהל קצת, "בהיל ולא בהיל", וכששומע פעם שניה, הוא כבר מאוד נבהל, הוא בטוח שזה כבר הקול של ה"שופר גדול", והגיע הזמן של ובילע המות לנצח, הגיע זמנו ליאבד מן העולם, והוא נבהל ומתערבב ולא יכול לקטרג, ממה הוא נבהל כל כך, הרי השטן כבר נמצא בעולם חמשת אלפים ושבע מאות ושמונים שנה, ומתוכם כמה אלפי שנים שתוקעים בשופר, הרי הוא רגיל שכך בכל שנה תוקעים, אם כך למה הוא לא התרגל, רואים כאן שמי שיודע את האמת ואין לו יצר הרע, איננו יכול להתרגל, הנה מי שיודע את האמת שהדברים הללו ודאי יהיו, ושאין רגע מוחלט שלא יהיו, ושכל שנה מחדש נוספים סיכויים בזכות התורה והמצוות והייסורים, ממילא הפחד הוא תמידי, ואילו אנו כבר התרגלנו, עלינו ללמוד מהיצר הרע שלא שייך להתרגל.

הנה טבע בני אדם להתייחס למנהגו של עולם כמסלול החיים, וגם כשח"ו רואים שיש אסונות וצרות, זהו נכנס בהרגל, וכמו שאמרו בגמרא קי"ד ב' שאנשים סומכים על דאמרי אינשי שהיתה מגיפה שבע שנים ואף אחד לא מת קודם זמנו^א,

אמנם עולם כמנהגו נוהג אבל יש לכל אחד ואחד את חשבונו הפרטי, כל אחד נידון בפני עצמו ולא מועיל לו מצב העולם באופן כללי, לא מועיל לו מה שכלל העולם נברא באופן שיוכל להתקיים,

^א העתק ממקורא - והנה הדבר פשוט שהשלוה שלנו בענין התשובה באה מריחוק ולא מגדלות, שהרי כל הקרוב מתיירא יותר, כמו שאמר דוד המלך ע"ה סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי, וכן רבן יוחנן בן זכאי אמר שאיני יודע באיזו דרך מוליכין אותי, וכן בכל דור כל מי שרחוק מתורה מתרגש פחות מיום הדין, וכל הקרוב קרוב יותר ליראה ולתשובה, והענין מפני שהאדם נברא עם ערלה ללב שאוטמת בעדו מלראות ולרצות הטוב, וככל שמסיר הערלה מלבו רואה האמת יותר, והעבירות כעב וענן לעשות מסך להבדיל בין האדם ליוצרו, וככל שמטהר עצמו הרי הוא רואה מעבר למסך, וכן אמרו שבת ל"א ב' יודעים הם הרשעים שדרכם למיתה אלא שיש להם חלב על כסלם, וזהו מ"ש ומל ד' א' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה וגו'.

ולשון הרמב"ן זהו שאמרו בא ליטהר מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך כו' כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה וישוב האדם בזמן ההוא לאשר ה' קודם חטאו של אדם הראשון שהי' עושה בטבעו מה שראוי לעשות, ולא הי' לו ברצונו דבר והפכו כו' וזהו ביטול יצה"ר כו', עי"ש, ולכן כל מי שאטום יותר רואה פחות.

אבל יש להתבונן שלא נתכין הקב"ה שישב האדם וירעד ויפחד, כמו שלא ישמח המלך בעבדו שיושב וחרד לפניו, והוא מצמצם כל הבנתו בחרדתו, ואע"פ שאינו יכול לתבוע ממנו שעשה עוול, אבל אינו שמח במעשיו, כי אין כבודו נשלם ביראתו כל זמן שאינו מרחיב ליבו לסייע את המלך בהנהגת מדינתו ופרסום כחו והרחבת שלטונו ושכלול צבאו, כי היראה והחרדה מונעות בעדו מלפעול ולהרחיב דעתו, ועוד כי העוסק בחרדה אין לו רוחב לב לדעת עומק רצון מלכו, ולהבין ערמומיות שונאו, וכשיסיח דעתו מן החרדה הפסיד הכל, לא כן זה שמבין כח המלך ותכסיסיו, שאין חרדתו תלויה במצב רוח, והמלך יכול לסמוך עליו.

וזהו מ"ש בחובות הלבבות שהחכם אבלו בלבו וצהלתו על פניו, וכענין שכתוב תחת אשר לא עבדת את ד' א' בשמחה ובטוב לבב, שמתוך האהבה והיראה יש לעשות רצונו ית' בשמחה ובטוב לבב, שעיי"ז ירחיב לבו לדעת יותר רצונו, וזוהי היראה האמיתית, שאינו עושה רק להציל עצמו מעונש, אלא מרחיב לעשות יותר נ"ר ליוצרו.

וכתוב בכתבי הגר"ז מסלנט שאמרו של הגר"א באה אחרי מותה להגר"א והוכיחתו על שהיה מתאבל יותר מדאי על בנינים שמתו, אמרה האדם צריך להיות שש וששמח על שעדיין עודנו בחיים חיותו ויכול לתקן, כי עונשי הגיהנום גדול עד מאוד בלי רחמנות כלל, עכ"ל, הרי שהתקינים אינם באבילות אלא בשמחה,

ומי שמבין הדברים בסוד העולם, ומשקיע עבודתו בחרדה על חשבון התורה, הרי הוא כפושע על כבוד שמים, אבל יש לדעת שאין העבודה בשמחה והרגשת שלווה קולא בחומר הגיהנום, אלא חומרא, שעיי"ז יעשה יותר נ"ר ליוצרו, וינצל מטעויות שנעשים מחוסר הבנה, ותהא יראתו קבועה תמיד, ולא תלויה בעתים, והיות וקשה להנחיל לצעירים שני ההפכים יחד, לא רבים יחכמו לדעת זאת.

ההכרעה בראש השנה – לנצח נצחים

בראש השנה דנים בכל שנה ושנה מחדש על כל השנה, והנה דנו הראשונים והאחרונים ז"ל האם ראש השנה הוא יום דין רק על ענייני העולם הזה או גם על ענייני העולם הבא, אבל הדבר ברור שגם אם הוא יום דין רק על חיי העולם הזה, מ"מ ראש השנה הזה לפעמים מכריע את כל הנצח נצחים של האדם, יש הרבה עניינים המתגלגלים מכך ההכרעה על חיי העולם הזה בשנה הזו, לאחר שאדם נמצא במצב טוב מתגלגלים מכך מעלות טובות, ומוסיף והולך והכל מתגלגל לטובה, וכיו"ב ח"ו להיפך, וכדי לשנות את המצב צריך הרבה יותר זכויות, וכמו שאמרו בבא בתרא י"ב ב' כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו, וכל המטיבין לו לא במהרה מריעין לו.

ואמנם בראש השנה הבא הכל מתחיל שוב מחדש, אבל בשביל לשנות דברים קיימים צריך מהפיכה גדולה הרבה יותר.

יש להתכונן לקראת ימי הדין היות והם גורליים ומכריעים על כל עתידו בזה ובבא.

וכל זה היה נכון מאז ומעולם, על אחת כמה וכמה בזמנינו שאנו ממש קרובים לגאולה השלימה, ואנו יודעים שבקרוב מאוד יבא משיח צדקינו, וכמו שהחפץ חיים היה מזהיר ומזכיר דברי הנביא "ופתאום יבא" לא יהיו אזהרות והקדמות לפני שיבא, וכן יש מהגר"ח מולאזין תיאור כיצד יראו הדברים כשפתאום יבא.

הגאולה עומדת אחר כתלינו, ומי שיזכה לתקן את עצמו לפני התגלות מלכותו יתברך, הרי יזכה בזה לנצח נצחים, להיות במעלה גדולה יותר.

וז"ל הרב זללה"ה (ח"א פ"א מכתב כ') "וכמדומה שהימים ימי ערב יום שכולו שבת, וקרובה גאולתנו, ולב מי לא יחיל להוסיף בקדושה וטהרה באופן נמרץ לפני בוא יום... הגדול והנורא".

עיקר דאגתינו לעולם הבא

הנה עיקר משאת נפשינו איננה העולם הזה, אנו נמצאים כאן בפרוודור, ועיקר שאיפתנו להגיע לטרקלין נקיים, ובזה כל אחד מבין שלא שייך שום מושג של הרגל, וכמו שיתבאר.

גם מי שההרגל מטעה אותו שמסתמא יעבור את הדין וימשיך להתקיים בעולם, הרי עדיין הוא רחוק מאד מלדעת את מצבו בתכלית שלו בעולם, - העולם הבא, והנה על מנת לחדד לעצמינו עד כמה האדם צריך להיות חרד כלפי מצבו בעולם העליון האם הוא צדיק או רשע, עד כמה דין של מעלה צריך הרבה יותר מליצי יושר, כלפי דין קיומנו בעולם הזה, הנה בשבת ל"ב א' ת"ר מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה שכן כל המומתין מתודין, אדם יוצא לשוק יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט, חש בראשו יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר, עלה למיטה ונפל יהי דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול ואם לאו אינו ניצול, ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים, ואפי' **תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול**, שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת וגו' ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר **אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול**, שנאמר מליץ אחד מני אלף, ע"כ. - הפרקליטים הגדולים הם המלאכים שנבראו מהמצוות, שמענו מכאן לדברי תנא קמא שבשביל להתקיים בעולם הזה מספיק שיש רק מלאך אחד שמליץ עליו לזכות אף כנגד אלף שמלמדין עליו חובה, ניצול, ור"א בריה"ג אומר אף יותר מכך שאפילו באותו המלאך של החובה אם יש אחוז אחד מאלף שמלמד עליו זכות הוא כבר ניצל, אם כן עלינו ללמוד שגם מי שיוצא זכאי בדינו לעניני העולם הזה, גם מי שלכאורה נראה שהנה עברו עליו כמה ראשי שנים והוא לכאורה הצליח לעבור את הדין ולהתקיים בעולם, עדיין הוא רחוק מלדעת את מצבו בעולם הבא, שהרי שבביל להסתדר בעולם הזה מספיק אחד מאלף, אם יש לו אחד מאלף הוא מתקיים.

והדברים מבוארים גם בברכות י"ט א' ת"ר העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניו נשמיטין אחד אחד אחד אחד וקורין אין המת מוטל לפניו הן יושבין וקורין והוא [האבל]

יושב ודומם הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך **ולא נפרעת ממני אחד מני אלף** יהי רצון מלפניך ד' א' שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים, [ואמרו שם בגמרא שאין לומר כן משום לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן כו'], ודקדק הרב זללה"ה מדברי התנא דבריייתא שסובר שאומרים ולא נפרעת ממני אחד מני אלף, וקבע כן כנוסח ברכה קבועה לכל אדם, דמבואר שהדבר נכון בכל אדם, שהיה ראוי ליפרע פי אלף ממה שפרעו ממנו, וזה מתיישב היטב עם הגמרא בשבת הנ"ל שכל עוד שהוא בזכות אחד מיני אלף הוא עוד מתקיים בעולם, גם אם כנגדן יש תשע מאות ותשעים ותשע עבירות ומקטרגים, [ואף שאמר אביי שלא לומר כן היינו משום אל יפתח אדם פיו לשטן אבל בעיקר הדבר היה ראוי שיאמרו כן].

ובירושלמי קידושין סוף פרק ראשון איתא כדברי הגמרא הנ"ל, והירושלמי מסיים, **הדא דאת אמר בעולם הזה אבל לעולם הבא רובו זכיות יורש גן עדן רובו עבירות יורש גיהנם וכו'.**

הפער בין לזכות בעולם הזה לבין לזכות לעולם הבא - בעולם הזה מספיק אחד מיני אלף, ולעולם הבא אינו זכאי עד שיהיה רובו זכויות, לגבי התכלית של האדם גם מי שכאילו יכול להכנס להרגל שהוא עובר בדין העוה"ז, אבל אין לו שום מושג לדעת מה מצבו בעיקר התכלית שלו בעולם בדין של מעלה, מה מצבו לעולם הבא.²

² דברים שנכתבו במקו"א -

והנה הגר"ח בדרשתו לראש השנה ביאר ענין שלשה ספרים נפתחים על דין העוה"ב, [וזה דלא כהרמב"ן שכתב דקאי על העוה"ז, אבל אין חילוק ביניהם אלא מהו ספר החיים, אבל לכו"ע גם דין העוה"ב נקבע על פי הדין של ר"ה], וכתב וז"ל צריך להתבונן ולחפש דרכיו אולי הוא מאותן שאין להם חלק לעוה"ב ח"ו, דהנה כל אחד שמח בחלקו וסומך על המשנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, אבל לא יתבוננו בסיפא דמשנה הזאת שאמרה ואלו שאין להם חלק לעוה"ב וקחשיב אפיקורס, ופירשו ע"ז בגמ' מאי אפיקורס ר' נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה, ר' נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק והוא בכלל דבר ה' בזה ואת מצותו הפר כו', ועוד איתא שם זה המבזה ת"ח, ר"פ אמר כגון דאמר הני רבנן ר"פ אישתלי ואמר הני רבנן ואיתיב בתעניתא כו' כי אף העוסקים בתורה תמיד אולי עברו אליהם כמה שעות ביום שהם יכולים לעסוק בתורה ולא עסקו, והוא ח"ו בכלל דבר ה' בזה כו', וגם אולי ביזה ת"ח וגם אולי אמר הני רבנן וגם אולי אמר מאי אהנו לן רבנן כו', על כן מהראוי לכל איש הישראלי לשום עיקרי בקשותיו באלה הימים הנוראים על נפשו העלובה שלא תאבד ח"ו כו' וזהו שאמר מגיד לאדם מה שיחו ר"ל שמגלין לו אז סוד הדיבור עד היכן הגיע כח

בקלות אפשר לחסוך הרבה מאוד

וכאשר אנו שמים פנינו היאך נזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא, הנה ידוע עד כמה עמל ויסורים וצרות צריך האדם לסבול לאחר מותו בשביל לתקן כל חטא וחטא וכל פגם כל שהוא, וכמו שכתב הגר"א באיגרתו, שאי אפשר לשער גודל היסורים והצרות בשביל דיבור אחד.

ולעומת זה אם נתבונן עד כמה קל כאן בעולם הזה להיפטר ולהתנקות אפילו מדברים חמורים, במעט מחשבה, במילה אחת, וכמה עגמת נפש היא למי שסובל צרות רבות ורעות וידוע שברגע אחד ובקלות היה יכול להמנע מכל זה, ומסופר על החפץ חיים איך היה ממוחש לעצמו איך דנים אותו בבית דין של מעלה, והיה מדבר לעצמו כל עניו, ואחר כך מסכם שעלה דינו שהוא בגדר "בינוני", ואחר כך שמע קול שאומרים "הוא עדיין חי ואם כן שירוצן לתקן, והתחיל לבכות בוידוי ותפילות.

מי שזוכה לעורר את עצמו, מי שזכה אפילו לשעה אחת של תשובה, הוא כבר מחק את כל מה שעשה, הכל כבר תוקן, ולעומת זה מי שזכה לזמן קצר להתנהג וללמוד טוב, את

דיבורו לקלקל העולמות העליונים וכמה עולמות שיבר והחריב בדיבורו הקל כו' עכ"ל, ועוד יש בגמ' כמה ביאורים בענין אפיקורס.

ובאמת מצינו שאלו הכתובים במשנה שאין להם חלק לעוה"ב הם הגדולים ביותר, [בלעם שהיה נביא ודואג שהיה ראש הסנהדרין ואחיתופל שעצתו כאשר ישאל איש וגו' וגיחזי שהי' תלמיד אלישע הנביא], שקלקוליהם עצומים לפי גדלותם, וכן שנינו בהמלבין פני חבירו ברבים שאע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב, הרי שיש לו הסכמה מהתנא על מעשיו הטובים ושיש בידו תורה ואפ"ה אין לו חלק לעוה"ב, ואף הפוסק באמצע הלימוד בדברי שיחה לא עדיף ממי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואמנם מחודש הוא מ"ש הגר"ח שגם כשמתבטל כמה שעות הוא בכלל זה, אבל מ"מ הר"ז בכלל אביזריהו דאפיקורסות, שסו"ס יש כאן ביזוי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק.

ואם יאמרו לאדם שיתכן שאין לו חלק לעוה"ב, הרי הוא ישתומם ויפגע עד עומק נשמתו, וכמו שמצינו בדור המדבר שקיבלו תוכחת גדולה על הגדרת מצבם ממשה רבינו ע"ה לא בצדקתן וגו' וכל הפרשה, אבל כבר ראינו שאין אדם יכול לעמוד מעצמו על טעותו, ולחומר הענין ראוי להשיג על אביזריהו של עוונות אלו, ודוד המלך ע"ה לא היה בטוח בעצמו, וחשש שמא יגרום החטא, כדאמר ברכות ד' א' משמיה דר' יוסי למה נקוד על לולא [האמנתי לראות וגו']. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובטח אני שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא אבל אני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, ואע"פ שידע שהוא חסיד חשש שמא יגרום החטא כדמפרש התם בגמ', והרי לא אמר כן דרך ענוה לבני אדם אלא אמר כן להקב"ה, הרי שכל הקרוב יותר מפחד יותר, וכדאשכחן בריב"ז.

זה כבר אי אפשר לקלקל, יש לנו כאן הזדמנות בכל רגע ורגע לתקן לנצח נצחים, ואף אם לא נצליח להמשיך כך לעולם,

דבר נוסף שיש להתבונן, שאין לבחון את מצבו באופן כללי אלא בכל יום ובכל שעה בפרטות, ובאור החיים בפרשת ויחי הביא מהאר"י שכל יום שעובר כביכול מסתלק חלק מהאדם לבית עולמו, חלק מנשמתו כבר כנפטר מן העולם, שנשמתו של אדם מתחלקת לחלקים רבים, כל חלק הוא כנגד יום אחד, וכל יום שעובר מתנתק ממנו במידה מסויימת, ויום שזכה בו הרי הוא כאילו השלים חפצו בעולמו, וכאילו מת בצדק, ואף אם יחטא אחר כך אינו קשור לאותו היום, ולעומת זה יום שחטא בו, אמנם גם הוא כמות ועולה למעלה, אלא שכח התשובה יכול לתקנו, וביאר שזה מב שכתוב בא בימים, שבא וימיו עמו, וכן ויקרבו ימי ישראל למות, שנתקבצו כל הימים יחד קודם הסתלקותו.

וז"ל האור החיים ... על פי מה שכתב איש אלהים קדוש ה"ה הר"י לוריא זצוק"ל ומצאת כי תדרשנו בס' קהלת יעקב, וז"ל ואמנם ידעת מהתחלקות הנשמות לכמה ניצוצות ובכל גלגול וגלגול באים קצת מהם, וכפי מספר הניצוצות של הצלם כך מספר ימי חייו, והימים שעושה בהם המצות נתקן ניצוץ אחד של הצלם ההוא כנגד היום ההוא, והיום שאין עושה בו מצוה נשאר פגום ניצוץ ההוא של הצלם ההוא כנגד היום ההוא, וכן על זה הדרך וכו', ע"כ.¹

"ומה מאד האירה הקדמה זו עיני משכיל בכמה פרטי החקירות, ... ואין יציאת הניצוץ בהחלט מוכרת מהנשמה אלא שנפרד מהכל ועודנו נסרך ונסבך בנפש, וזה מחסד א' שכל ניצוץ שזכה ביומו הנה הוא רחוק מההפסד הגם שירשיע אדם אחריו, וניצוץ אשר יעלה פגום הנה הוא יכול ליתקן על ידי תשובה ישוב הניצוץ ויתקן, גם זה מחסדי המתחסד הוא א' יתעלה שמו", עכ"ל.

¹ וז"ל בהמשך דבריו שם: גם האיר למול עינינו תשובת תרעומת גם בני אדם גם בני איש מה זאת עשה לנו אלקים מה נשתנו דורותינו מדורות הראשונים אשר שבעו חיים תשע מאות שנה ושלשים לאדם וכן בני ובני בניו שמנה מאות ושבע מאות, ואנחנו המפליא בחיים לא יגיע למאה שנה, ועל פי ההקדמה הלז נחה דעת כל אדם, והמשל בזה למלך שחלק אבנים טובות הבאים מהמחצב לאומנים לתקנם בתכלית היופי וההכנה ולעשות להם משבצות זהב כדרך סגולות המלכים וגזר אומר כי האיש הזריז והמשתדל לעשות התיקון בכל ההשתדלות ובכל התיקון והיופי כאשר צוה המלך והיו לו האבנים הטובות לו לחלקו ונחלתו להשתעשע ולהתנאות בהם ונתן האבנים במספר

הרבה מאוד לכל איש ואיש לא נתן שלש מאות אלף ולא שלש מאות וחמשים אלף הן חסר הן יתר וקבע להם הזמן אשר יספיק למלאכה יום אחד לכל אבן ואבן ובמלאת הימים ישלח המלך לקחת האבנים הטובות. ויהי כי שלמו ימי המלאכה פקד המלך אומניו העושים במלאכת האבנים והנה יחד אוספו והמציאו לפני המלך פקדונם ולא די שלא עשו בהם מלאכת התיקון והיופי אלא עוד להם קלקלו אותם ולכלכו אותם והחזירום כשהם מקולקלים וכעס המלך על הדבר והצית אש בכל העבדים ההמה ואת בניהם הקים תחתם ויראם את אשר פרץ באבותם פרץ עזי' ויצום ויאזרם לכל עשות כמעשה אבות, וימלך לבלתי הרבות להם המלאכה והקיל מעליהם הדבר ויתן להם שלשים אלף עד ארבעים אלף וזה היה לבחירת ההטבה לעבדיו אולי יוכלו הכין גם לצד אמצעות היות פקודת המלך קרובה יתנו לב:

הן הנה הדברים הנאמרים במלך ישראל אלהי עולם ברוך הוא אשר חלק אבנים טובות הם הנשמות הנקראים אבנים יקרות, והוא סוד אומרו (מ"ט כ"ד) משם רועה אבן ישראל שבאמצעות הכלים וההכנה אשר הכין בידינו היא התורה ומצותיו יתברך להאיר אותם ולעשותם בתיקון אשר יאות עשות, על דרך אומרו ז"ל (זהר ח"א פב) כי באמצעות התעצמות האדם בעשות טוב וריחוק הרע על פי התורה יעשה לנשמתו מעלה עליונה ויאיר אורה מאור תורה ויכין לה כסא והוא בחינת המשבצות אשר כתבנו במשל, גם יקנה לה כתר מלכות. ולראשונים התחיל ה' להרבות להם המלאכה ונתן להם נשמות גדולות שבכל אחת יש בה חלקים רבים, והגביל לכל חלק מלאכתו יום א'. והוא סוד (שמות ט"ז ד') דבר יום ביומו כי הענף יקרא יום ונתן להם ימים רבים כנגד חלקים אשר בנפשותם, לאדם נתן יותר משלש מאות אלף חלקים שהם מספר ימיו תתק"ל וכשעור זה הן חסר הן יתר לדורות ההמה, וכשקלקלו ופרץ ה' בהם פרץ ואת בניהם הקים תחתם נח ובניו משם והלאה הקיל ה' מתת רוב הטורח ההוא כדי שתהיה הפקידה קרובה ויתחלחלו האנשים מעת הפקידה, וכשראה כי לא יכלו לעמוד היה מחסר והולך להקל, והן היום בעונותינו ימי שנותינו בהם ע' שנה שהם בקירוב חמשה ועשרים אלף יום ורבים מבני עמינו לא עמדו בעבודה קלה כזו:

גם בזה הרוחנו מה שאנו רואים כי כשיזקין האדם תתמעט הבנתו ואפילו איש חכם לא יוכל לצאת ולבא במלחמתה של תורה ויתמעטו הרגשותיו הגם שאמרו ז"ל (סוף קנים) זקני תורה דעתם מתיישבת עליהם, דקדקו לומר מתיישבת לשלול דעתם של זקני עם הארץ שמתטרפת ולעולם כח השכלי והתבוני יאפס. ולפי ההקדמה האיר ה' עין בדבר זה כי לצד שנסתלקו כל חלקי הנפש אין כח במועט הנשאר לעשות כשעור הכל גם לא תעמיד הגוף ויכבד קצתו על קצתו לצד מיעוט המניק והזן שהיא הנפש וישוב כדעת קטן:

גם בהקדמה זו הרוחנו כוונת מאמר רז"ל (ב"ר פ' ס"ב) שאמרו מה בין מיתת זקנים למיתת נערים מיתת זקנים וכו' יפה לנר ויפה לפתילה וכו' עד כאן, המשילו מיתת הזקן לנר וכשם שהנר הולך ומתמעט גם הזקן כבר הלכו להם חלקי הנפש וחלק האחרון שנשאר בו ביציאתו יהיה נדמה לו כאדם הישן שלא ירגיש ביציאת החלק ממנו והבן:

גם בזה הרוחנו פירוש מה שאמר הכתוב (תהלים ק"ד) תוסף רוחם יגועון שאין כוונת הכתוב ידועה, גם לא אמר תוסף ברוחם, וכפי ההקדמה יאיר אור הכתוב כאור השמש שיתכוון לומר כי כשיגיע קץ האדם פקודת נפשו יתוספו בו כל חלקי הנפש שנדו והלכו מידי לילה ולילה, והוא אומרו תוסף רוחם פירוש הרוח עצמה שלהם, וכבר אמרנו שהגם שהולכת אינה נעקרת בהחלט אלא הרי היא כיציאת הנשמה בלילה בעת שינה שמאיר אורה בגוף למטה והיא למעלה וזה לך האות בהעיר אדם את הישן ירגיש חלק המתעורר וירגיש גם חלק אשר עלה והבן:

גם הרוחנו דעת כי אותם חלקי הנשמה נקראים ימים: עכ"ל.

אדם רואה את החיים כאתגר גדול, ולכן הוא לפעמים דוחה ומתעצל, אבל ההסתכלות הזו איננה נכונה, כל יום יש לו את החשבון של אותו היום, ואם אותו יום היה טוב אזי היום הזה כבר תוקן, היום הזה כבר נמצא במקומו, אמנם יש גם חשבון כללי של כל ימי חייו, אבל כל יום יש לו חשבון בפני עצמו.

מעין דברים אלו נזכר גם בדברי הגר"ח מולאז'ין בנפש החיים ושם מבואר יותר מזה, שכאשר אדם עושה מצוה יש חלק מנשמתו שכבר נמצא באותו הזמן בגן עדן, באותו הרגע שאדם עשה מצוה נברא לו חלק בגן עדן כנגד מצוה זו והנשמה שלו כבר נמצאת שם עוד בחייו אלא שכאשר אדם חי איננו מרגיש זאת, וכן להיפך כשאדם עושה עבירה נברא לו חלק בגיהנם והנשמה שלו כבר שם אלא שאיננו מרגיש זאת עד שמת, תכלית החיים איננה רק בחשבון הסופי של סוף ימיו, תכלית החיים היא ב"רגע זה", לפי מעשיו ברגע זה נברא מיד עולמו.

ובדברי הגר"ח מולאז'ין ז"ל: "וזהו שאמרו רבותינו ז"ל כל ישראל יש להם חלק ל"עולם הבא, ולא אמרו ב"עולם הבא - שמשמעו היה שהעולם הבא הוא מוכן מעת הבריאה ענין ודבר לעצמו ואם יצדק האדם יתנו לו בשכרו חלק ממנו, אבל האמת שהעולם הבא הוא הוא מעשה ידי האדם עצמו שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו במעשיו, לכך אמר שכל ישראל יש להם לכל אחד חלק הקדושה והאורות והצחצחות שהתקין והוסיף לעולם הבא ממעשיו הטובים⁷.

וכן עונש הגיהנם ענינו גם כן שהחטא עצמו הוא עונשו ... שכאשר האדם עושה אחת ממצוות ד' אשר לא תעשנה הפגם והחורבן נרשם ח"ו תיכף למעלה בשרשו, ולעומת זה אמלאה החריבה הוא מקים ומגביר כחות וחילי הטומאה והקליפות. הרחמן ית"ש יצילנו. ומשם ממשיך גם על עצמו רוח הטומאה שמלפפתו בעת עשיית העון ואחר עשותו הרוח טומאה מסתלק למקומו, והוא בחייו בגיהנם ממש המקיפו בעת עשיית החטא, רק שאינו

⁷ והוסיף שם בהגהה: אמנם מרובה מדה טובה כו' בהפרש ויתרון רב כי הצחצחות ותוספת קדושה שנתוספו ממעשיו הטובים הם נצחיים וקיימים לעולם ונפשו מתעדר בהם תענוג נצחי, אבל הכחות הטומאה והמזיקין שנבראו ונתרבו מחטאיו, אחר קיבול כל העונש הנקצב לו הם מתים וכלים מאליהם כי עצמות חיותן הוא רק מפגם החטא וההריסה שגרם בכחות והעולמות הקדושים, שמזה נמשך להם שפע חיות ונצוצי אור מועט דרך צנורות ארחות עקלקלות, כענין אמלאה החרבה וכיון שקיבל דינו על ידיהם חיל בלע ויקאנו ונפסק חיותם ממילא וכלים מאליהם, וזהו הענין שהגיהנם נקרא עלוקה שהעלוקה מוצצה הדמים הרעים ומזה היא מתה תיכף כן הוא ענין הגיהנם כנ"ל, עכ"ל.

מרגיש עדיין עד אחר פטירתו שנלכד אז ברשת אשר הכין הן כחות הטומאה והמזיקין שנבראו ממעשיו, ...

עוד ביאר שם הגר"ח ז"ל על פי דבריו מה שאמרו כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו, וקשה למה לא אומרים שהקב"ה ותרן, הרי מידת הותרנות היא מידה טובה, אבל באמת המציאות כך היא שאין זה לא עונש שהקב"ה מעניש את האדם משום שהוא כועס עליו, אלא זו מציאות שהאדם ברא לעצמו את הגיהנם שהוא ברא את הקלקולים שהוא עשה, עכשיו שהוא מקבל את העונש לא שהקב"ה מעניש אותו זה מציאות שיצר גיהנם כזה, וממילא לא מספיק מה שהקב"ה יוותר לו, שהרי מציאות העונש קיימת, ועל מנת שיתוקן הקב"ה צריך להרוג את המזיק שברא ולבנות ההריסות שהרס, זה לא ויתור, זו מתנה!.

וז"ל, ולכן אמרו רבותינו ז"ל ב"ק נ' א' כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חייו כו', וכ"ה בירושלמי פ"ה דשקלים ובב"ר פס"ז ובתנחומא פ' תשא ובש"ט תהלים, ולכאורה יפלא הלא אפילו אדם איש חסד מתנהג במדת ותרנות, אמנם הוא כמו שנתבאר לעיל שאינו על דרך העונש ונקימה חס ושלום, רק חטאים תרדף רעה, שהחטא עצמו הוא עונשו, כי מעת הבריאה קבע הוא ית"ש כל סדרי הנהגת העולמות שיהיו תלויים כפי התעוררות מעשה האדם הטובים ואם רעים ח"ו, שכל מעשיו ועניניו נרשמים מאליהם כל אחד במקורו ושרשו, והוא מוכרח לקבל דינו ע"י אותן כחות הטומאה שהגביר במעשיו, כפי ערך וענין הפגם, ובזה ממילא יתוקן הפגם של העולמות ושל נפשו, או ע"י כח התשובה שמגיע עד שורשה העליון עולם התשובה עלמא דחירו ונהירו דכלא ומשם מתאצל ונשפע תוספת קדושה עליונה ואור מבהיק להתם ולכלות כל טומאה ולתקן העולמות כמקדם, וביתרון אור חדש מעולם התשובה המופיע עליהם, לזאת אין שייך ותרנות בזה, וזהו שאמרו באבות וכל מעשיך בספר נכתבים, היינו שמעצמן נכתבים ונרשמים למעלה, עכ"ל.

סיכום הדברים

זה שאנו נמצאים וקיימים כאן זה לא אומר את מצבנו "שם", הרי כאן אנו יכולים להתקיים אף בזכות האחד מאלף.

כל יום בפני עצמו וכל מעשה בפני עצמו, כל יום כבר נמצא במקומו, מכח אותו המעשה נברא באותו הרגע חלקו, מבלי שיהיה תלוי במה שיהיה בהמשך, החלק הזה שלו הוא נמצא במקומו בין לטוב ובין למוטב, ועדיין בידו לתקן את החלק הזה שכבר התרחק ממנו.

ועל ידי כח התשובה האדם זוכה לתקן מיד את מה שקלקל, ולפעמים זוכה לזה על ידי שזוכה ליסורים, שגם זו זכות גדולה, תחת היסורים הנוראים והצרות שצריך להתייסר למעלה בעבור כל חטא, הרי שכאן הכל בזול, וכל משהו נחשב ליסורים וכמו שאמרו בגמרא, על מי שהכניס את ידו לכיס להוציא מטבע ובטעות הוציא מטבע אחרת שזה כבר נחשב ליסורים.

וכח תשובה הוא בהחלטה בלבד, בעצם הדבר שמצטער ומקבל על עצמו, ומשתדל שלא לחזור, כבר תיקן את הפגם.

מי שעשה מצוה הוא כבר נמצא כעת בגן עדן.

חלק ב - לימוד התורה הוא יסוד הכל

ואם באים אנו לתקן הרי מבואר בדברי חז"ל בכל מקום שכל התיקונים הכל רק מכח תורה, כל הבריאה מצפה למילה של תורה, כל השפע מגיע לעולם על ידי התורה, והרבה לשונות בדברי חז"ל ובזוהר כמה שכל העולם יושב ומצפה לתורה, זה מה שמביא את כל החסד את כל הרחמים, את הכל! כך נברא העולם!.

אם היינו מתיחסים לתורה כמו שצריך, אם אברכים היו מתיחסים לתורה שלהם אחוז קטן ממה שהיא באמת, אין ספק שהתורה שלהם היתה נראית אחרת, אלא מאי כאן מגיעה מידת הענוה שמעכבת ואומרת שהכל נכון אבל התורה שלי לא כל כך חשובה, כל סגולות התורה נאמרו אמנם, אבל הלימוד שלי מה ערכו חשוב, וכמו שכתב מרן זללה"ה שלמידה רעה יש ספרי מוסר, אבל מידה הטובה שלא במקומה אין מי שיתן לו מוסר, הוא "משנה כשלון", - אסור להשתמש ביצר הענוה.

הכל יודעים שהשאיפה הגדולה היא לימוד תורה לשמה, אבל לא מספיק מרגישים, ופעם אמר הרב זללה"ה שהלימוד שלומדים האברכים הוא המושג הנקרא "תורה לשמה", והוסיף אמנם זה לא הדרגה של הגר"ח מולאז'ין אבל זה נקרא לשמה, הם אינם מחפשים להגיע לאיזה ענין אישי, אלא רק לדעת באמת ולהבין, זהו הנקרא עוסק בתורה לשמה.

אם היו יודעים ומרגישים כמה הלימוד הזה מגן על כל העולמות, כמה כל העולם כולו כדאי הוא לו, וכמה הוא זוכה לדברים הרבה שמנה רבי מאיר במשנת כל העוסק בתורה לשמה עד ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, אזי היה גם מתקיים בו כל "העוסק", כבעל עסק שאינו מפסיק למכור, וכל מחשבותיו סביב העסק, אמנם כולם מכירים את הדברים, באופן כללי כולם יודעים, אבל לא חיים את זה.

אמנם יש דרגות בלימוד לשמה, אבל כל דרגא בלימוד לשמה נשגבה עד מאוד, בדומה לזה ראינו מי שכתב ששאל להרב זללה"ה "מה זה יראת שמים", והרב זללה"ה השיב: "ירא שמים הוא מי שלא מדליק אור בשבת", וסיים "אבל יש דרגות ביראת שמים, יש מי

שלפני שאומר את שם ד' הוא רועד", ביאור הדברים, שבדאי גם מי שרק לא מדליק אור בשבת, הוא משום שהוא ירא שמים, שהרי מה עוצר אותו מלהדליק, רק משום שהוא ירא מהשם, אבל יש בזה דרגות יש מי שרק כאשר יש עבירה גדולה, רק כשזה ממש מזעזע היראה שלו משפיעה עליו, ויש שכשזכיר את ד', כך דרגות מעל דרגות, אבל הכל נמצא בתוך המושג הנעלה של "יראת שמים".

צריך "לחיות" את הדברים הללו, יש לדעת ויש לחיות, אמנם יודעים את הידיעות אבל לחיות זה מושג אחר, אדם יבוא לעולם העליון יהיה לו תרתי גיהנם, האומנם כל צבא מרום עמדו וחיכו לי שאני יושב וילמד, האמנם באמת הקב"ה ציפה מתי אני יעשה את הד' אמות של הלכה, הרי אם הייתי יודע שזה ככה הייתי מאושר כל ימי, הייתי מרגיש חשוב ביותר, ולא מפסיק ללמוד לרגע, אבל לצערנו כשנמצאים כאן בעולם הזה לא מחשיבים את אשרינו, לא מתיחסים לזה מספיק, ואח"כ בעולם ההוא מצטערים שלא ידעו את הדבר הזה, תרתי גיהנם.

אבל זו האמת, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה, זה הלימוד הזה שלנו, זה כל תכלית האדם בעולמו, והדברים מבוארים בדברי חז"ל בכל מקום.

ובזוהר על הפסוק ארץ אשר אשר ד' אלוך דורש אותה... למטר השמים תשתה מים, ביארו אין מים אלא תורה, ע"י עסק התורה טוב לכל העולם, ומי שמונע תורה מן הארץ מונע את הטובה מכל העולם, ושלימוד התורה משפיע על העולם יותר חזק מכל הקרבנות.

וביאר שם שהרי לכאורה עבודת ד' צריכה להיות בשמחה כמו שכתוב עבדו את ה' בשמחה, ואיך אדם שהוא עושה עבירה והוא חוטא ומתפלל בעצב, איך אפשר לו לעבוד את ה' בשמחה, ומבואר שם בזמן שהיה ביהמ"ק הכהן מתקן לו את השמחה והלוי את הרננה, הוא בעצב מביא קרבן והם מתקנים לו את זה, בזמן הזה שאין קרבנות מי ישלים לו את העבודה בשמחה, עסק התורה בשמחה הוא משלים לו, נכון, הוא עצוב על העבירות שעשה, אבל מי ישלים לו את העבדו את ה' בשמחה - עסק התורה בשמחה והתשבחות את הרננה, הכל מתנהל סביב התורה!.

אם יודעים נכון להעריך את מה שפועלים כשלומדים תורה, אם יודעים להבין שתורה היא הדבר הנעלה ביותר, אזי שמחים עם כל רגע של תורה הרבה מעבר לכל מצוה אחרת שמזדמנת לפניו.

דוד המלך בכל התהילים ובפרט בפרק קי"ט חוזר ואומר אני לומד אני לומד, הזכות שהוא אומר על עצמו זה שהוא עוסק בתורה, חצות לילה גו', העסק הוא תורה, בכל מקום כך מוזכר, והרב זללה"ה היה רגיל לומר בשם הגרי"ז מבריסק ז"ל על הפסוק חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, שדוד המלך גם לו היו מצוות וספיקות להיכן ללכת, ולבסוף תמיד אמר דבר ראשון נלך ללמוד, "די ערשטע זאך גיען לערנן", וזהו "חישבתי דרכי" חשבתי להיכן ראוי לילך עכשיו באיזה מצוה לעסוק, "ואשיבה רגלי אל עדותיך", הלכתי מיד ללמוד תורה.

וכשקוראים פרק קי"ט בתהילים, רואים עד כמה התחנן דוד המלך לידיעת והבנת התורה, ובמסורה איתא שאין בכל הפרק הזה שהוא מאה ושבעים ושש פסוקים שום פסוק שאין בו הזכרת התורה, "אמרתך" או "משפטך", או "חוקך", וכיו"ב, חוץ מפסוק אחד ערוב עבדך לטוב, [וגז"ל שאין טוב אלא תורה, והתרגום מפרש ערוב מלשון והערב נא], - בכל הפרק הוא מתפלל ומבקש "הבינני" "למדני", ומובא ממהרי"ל שכשהיה אומר ספר תהילים על הסדר היה מדלג על פרק קי"ט כי את הפרק הזה היה אומר תמיד.

אבל המצב הוא שלא מתייחסים ללימוד התורה כמו שמתייחסים למה שמתעסקים במצוות אחרות שלכאורה יותר מרגשות, פחות מתרגשים מרגע של לימוד, כי זה הרי דבר מצוי דבר נמצא, זה לא דבר שצריך לטרוח ולחזור אחריו, ממילא פחות מרגישים הרגשה ייחודית.

אמנם כולם יודעים החשיבות וכולם רוצים ללמוד, לא באנו לדבר למי שלא רוצה ולא מעונין, אלא למי שאכן יודע הכל אבל הוא לא חושב שכשהוא לומד שעה זו שעה חשובה כמו שהוא מצייר לעצמו שעה שהחזו"א לומד, אם אברך יפנים לעצמו "אני החזו"א", ודאי ששעה של החזון איש ערכה רב פי כמה וכמה משעה שלנו, ודאי שערך התורה משתנה בכל אחד לפי הדרגה שלו, אבל היות וערך התורה גדול ונשגב בכל אחד ואחד, אזי הלימוד הזה ראוי שנתייחס אליו כמו שמתייחסים לשעה של החזו"א, שכל העולם ממתין לשעה של לימוד שלנו, ומי שמתייחס ללימוד שלו בהערכה נכונה, משתנים אצלו כל סדרי העדיפויות, ונעשה חשוב בעיני עצמו ומתייחס להכל בעין אחרת, כמו שכתוב שתורה יותר מכל הקרבנות.

בבואינו לעשות תשובה, צריך לתת מחשבות איך להוסיף בלימוד התורה, וזה מה שיציל מכל הדברים ומכל מיני פורעניות, וכמו שאמרו בסנהדרין צ"ח ב' והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, ומחילת העוונות מכח התורה כמו שאמרו ברכות ה' א' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים מוחלין לו על כל עוונותיו, ובעבודה זרה ה' ב' בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים יצרן מסור בידן, ובר"ה י"ח א' אביי אמר עוון בית עלי בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים, הכל מתחיל ונגמר בתורה!^ה

^ה התורה היא מעל הכל וכמו שהאריך הגר"ח מולאזין בנפש החיים שער ד', ודבר אחד של לימוד תורה הוא כנגד כל מצוות התורה, כמבואר בירושלמי, וכנגד זה עונש ביטולה, ועל אף שאין מרגישים את זה מספיק, זו המציאות, וכשאדם יבא לעולם העליון וישתומם מה היה כח של כל רגע שלו, לא ידע את נפשו, אבל הכל כבר מבואר ומפורש בדברי חז"ל ובמקראות, ואין שום מקום להשתמט מזה, ומן הראוי להרגיל לקרא בספר נפש החיים במעלות התורה שבשער ד', בכדי לעורר את ההכרה, מהו ערך של תלמוד תורה, וכן הרב זללה"ה היה מורה לצעירים לקרא נפש החיים שער ד'.

חלק ג - לחשב מחשבות כיצד לסיים הסוגיות

בבואינו לחזור בתשובה בקבלת עול תורה, במחשבתנו כיצד לזכות לכתרה של תורה, עלינו לתת את דעתנו כיצד ניתן לקבוע סדרי הלימוד באופן שנוכח להשלמת הסוגיות¹.

בקובץ אגרות מרן זללה"ה אגרת ב' וז"ל: אם אמנם רצוני העז להצלחת הלומדים הצעירים בלימודם ירגישוני כשהדבר לנגד עיני מבלי משים, וכאילו אני רואה מן המפריעים העומדים על דרכם, ואשר הסיבה העיקרית בסדר הלימוד שצריך זהירות יתרה, לעשות את העיקר לעיקר, והוא העיון בבירור הכללים והפרטים בכל סוגיא שיהיה המשא ומתן שגור ושנון, לזכור את ה"לכאורה" ואת המסקנא, את ההלכות הודאות ואת אלה שנותנים מקום לדיון, ועיקר הזה דורש עמל ומלחמה פנימית נגד העצלות בשינון כמה פעמים אף בלי חידוש, ולחזור על אתר כמה פעמים ולדקדק בדברים שאין השכל נהנה מהם בתחלתו ואדרבה מכבידים עליו, אבל העמל זה הוא עמל התורה אשר כל סגולות לימוד התורה נאמר על עמלה, ואמנם אחר העמל נפתח שער אורה חדש אשר השכל מתענג ללא קץ, ויש לזהר מלהאריך בהסברת סברא, ולעומת זה להאריך בגמרא בעיון הפשט ובירור מסקנותיו. עכ"ל.

הלימוד שנקרא "שיטת חזון איש", להשקיע הרבה בחלק הגמרא בעיון הגפ"ת, ולבנות הסוגיא על פיו, שלמעשה זהו הלימוד שאנו רואים בדברי הראשונים, הלימוד הזה דורש זמן ועמל רב, משקיעים להבין בכל שורה למה כתוב ואיך כתוב, ומאידך מהדרכות הרב זללה"ה לכלל הלומדים שלא למושך יותר מדאי זמן בלימוד הסוגיות, ולפעמים מצוי שבעת שאמורים כבר לגמור הסוגיא, נמצאים עוד במרחק רב מכך, ומתרגלים ללימודי חצאי סוגיות, ויש לחשב מחשבות כיצד להגיע בכל סוגיא וסוגיא לידיעתה המושלמת בפירוט הסוגיא לפרטיה, ובחשבון השקלא וטריא לפי האופנים האפשריים וקביעת הדרך הנכונה עד לבירור הדינים העולים וק"ו שלא להחסיר מחלקי הסוגיא וכדברי מרן זללה"ה באגרות.

¹ א"ה, בענין זה שילבנו גם דברים שנאמרו בשיחה אחרת להשלמת הענין.

כיצד להגיע לשלימות ידיעת הסוגיא, תוך כדי לימוד בהספק, ויחד עם עיון מעמיק ביסוד הכל שהוא הגפ"ת, ע"מ לזכות להגיע לידיעת כל התורה כולה בעיון הראוי, [והיה הרב זללה"ה אומר שבשביל ללמוד במשיכת זמן רב בכל סוגיא צריך לחיות חמש מאות שנה ע"מ להספיק ללמוד את כל הש"ס].

והנה אלו שזכו להבין מהי הבנה אמיתית, וזכו להבחין בין לימוד יסודי לבין לימוד של הקפת הפרטים, אין להם אפשרות להגיע לידי סיפוק מבלי להשקיע בלימודם שעות רבות, וזהו תנאי הכרחי, כי אילו למדו מתחילה בצורה של סיכום השיטות והסברות והיוצא מביניהם, היה קל יותר להכנס לעניינים והיה ניתן להגיע לידי השלמת הסוגיא בהיקפה, אבל הלימוד הזה שדורש עמל ומלחמה פנימית נגד העצלות בשינון כמה פעמים אף בלי חידוש, ולחזור על אתר כמה פעמים ולדקדק בדברים שאין השכל נהנה מהם בתחלתן ואדרבה מכבידים עליו, ולוקח זמן עד שמרגישים בסוגיא, וזמן רב עד שגומרים לימוד הגפ"ת, מן ההכרח למסור את עצמו ודעתו בשביל להגיע להשלמת הדברים על בוריים.

אמנם נכון זה עבודה גדולה, כי אלו שרגילים ללמוד מה שנקרא "לימוד ההלכה" נכנסים יותר מהר משום שניגשים מיד לפוסקים, מבלי לעבור את הדרך הקשה הזו שהראשונים הלכו בה, יודעים כבר בתחילת הסוגיא מה כתוב, ומיד מנסים כבר לסדר את הקושיות, יש חלק גדול בדרך לימוד הגמרא שלוקח הרבה זמן והרבה מאמץ, נכון שזה עוזר הרבה בשמחת התורה, אבל עלול לגרום לבסוף שלא גומרים את הסוגיא כמו שצריך, נמצאים עוד בשלב רחוק, צריכים לשים לב לכמה נקודות שיכולים לעזור לענין הזה.

א. ההכנה לסוגיא

ההכנה לסוגיא להכיר את הסוגיא לפני שמתחילים, הרב זללה"ה היה אומר שלפני שהיה מתחיל לכתוב את ה"סימן" של הסוגיא היה לומד את כל הגפ"ת היטב ע"ם מהרש"א, כלומר עם חישוב חשבון הגמרא והתו' היטב.

לא לנסות לפתח את הסברות והרעיונות לפני שמוכנים לסוגיא, לפני שכל הסוגיא שגורה היטב, לשבת לשנן את החומר המקומי של הסוגיא, לשנן את זה עוד פעם ועוד

פעם למרות שכבר נראה לו שהוא יודע פחות או יותר, להשקיע בזה קצת יותר ממה שחושבים שצריך להשקיע, אח"כ כשהוא מתחיל הכל הולך יותר מהר, וגם הסברות יותר מבוקרות כשיודעים מה קורה פה, לדעת זה לא לדעת רק ידיעה, לדעת טוב טוב באופן שעל ידי ידיעה זו יהיה אפשר לבדוק כל סברא על ידי הוכחה מהגפ"ת, יש מאיפה להוכיח, להשקיע בחלק של הגפ"ת של הסוגיא, אם יש עוד כמה חלקים בגמרות אחרות באותו ענין להשקיע גם בהם.

כשמעיינים בספר חזון איש רואים שיש הרבה סוגיות שקבע את התחלתם בסוגיא צדדית, לכאורה לא במקום המרכזי של הסוגיא, אבל כשמעיינים יותר רואים, שאין הדברים כן אלא אדרבה הוא למד את כל סוגיות הגמרא הקשורות לסוגיא עד שהגיע לסוגיא אחרונה, כשהרגיש שכבר הגיע להכרה מספיקה בגמרות של הסוגיא שכבר הכיר את תמונת הסוגיא, פה התחיל לכתוב, דוקא כשנמצא כבר לקראת הסוף פה הוא יכול כבר להתחיל.

לא להתעצל! [כמו שהחזו"א כותב באגרת ב' באריכות], לא להתעצל להשקיע בחומר הסוגייתי לפני שמתחילים לחבר עליו את החיבורים.

ב. להשקיע בידיעת הגפ"ת

לימוד הסוגיא מתחלק לשני חלקים עיקריים, וכהגדרת מרן זללה"ה לימוד המהרש"א ולימוד הש"ך, לימוד המהרש"א - היינו לימוד הגפ"ת היטב בהבנת השקלא וטריא, וקושיות ויתרוצים ביסוד הבנת הגמרא, לימוד הש"ך היינו לימוד העולה להלכה מתוך הסוגיא, שני החלקים הללו ניכרים היטב בכל ספרי רבותינו ז"ל מהראשונים ועד האחרונים.

ופעם אמר מרן זללה"ה להרב זללה"ה על ספרו אצלך בספר משולבים בו לימוד המהרש"א ולימוד הש"ך כאחד, וסיים על עצמו אצלי קודם מהרש"א ואחר כך ש"ך, משמע כוונתו "שהם לימודים נפרדים, יש את לימוד המהרש"א ולאחר מכן לימוד הש"ך", ואמר פעם הרב זללה"ה על זה, שהסיבה לכך שבספרו לימוד הש"ך מחובר עם לימוד המהרש"א, הוא משום שכאשר היה מתחיל בלימוד הסוגיא, היה מקדים תחילה

לימוד כל הגפ"ת הדק היטב עם המהרש"א, [ואין הכונה דוקא לספר מהרש"א, אלא לחשב היטיב כל הגפ"ת כמו שרואים במהרש"א], ורק לאחר מכן היה מתחיל בעיון היותר עמוק בדברים, ורק אז היה כותב, ולכן היה יכול להשלים מיד את כתיבת הדברים עם מה שנקרא "לימוד הש"ך", אבל החזו"א לא היה זקוק להקדמות כל כך, וכתב מיד עם תחילת לימוד הגפ"ת, ולכן יכל להתחיל מיד 'מהרש"א', ואחר כך 'ש"ך'.

ידיעת הגפ"ת לעומקו בתחילת הסוגיא, וכמש"כ מרן זללה"ה במכתב, הוא הכרחי מכמה פנים, ולא ניתן להשתמש בסברות בסוגיא לפני שידעים היטב השו"ט של הגפ"ת לעומקו, ולהרבות בסברא שאין מקורם בגמרא הזכיר ע"ז הרב זללה"ה במכתב שזו "סטייה מן הדרך" ו"חכמה חיצונית", ופעם אמר שזהו נקרא להתאים את הגמ' לסברא שלנו, ויעויין לשון הרמב"ן במלחמות ביצה פ"ד ודרך הגמ' נתפוס ולא נתלה באויר הסברות.

באופן כללי היה הרב זללה"ה מלמד בכל קושיא המתעוררת במהלך הלימוד, שלא לחפש רעיון ליישוב, אלא לחזור ולחשב הקושיא מתחילתה, ולדקדק אם יש איזו הנחה שעליה בנויה הקושיא שניתנת לערעור, ועל ידי העמל של הברור מתגלה היישוב, וכלשונו במכתב שהעיון בגפ"ת הוא המעדן ומזכך את הסברות.

וגם מי שלא נתפס עדיין בהתחלה ללימוד הסוגיא, לימדונו רבותינו שאין לו לחפש במחשבות באויר במה להתפס, אלא הדרך הנכונה היא, לחזור ולשנן מתחילה בפנים במה שכתוב וניתן לשינון, כמ"ש בקובץ אגרות אגרת ב', וזה גם מונע החלומות בזמן הלימוד, כי קשה להחזיק את הראש בלי דבר מוחשי, ואחרי שנמצאים בעומק כבר נתפס טוב בעומק הצדדים.

ידיעה ברורה בגפ"ת בתחילת הסוגיא מועילה לקצר זמן רב שמתבזבז על בירורים מיותרים, ועל סברות שמתבררות בהמשך כאינן נכונות, ומוביל את הלומד אל הנקודה המכוונת בלימודו, ולסברא האמיתית.

וצריך לדעת שלהגיע לידיעה ברורה בגפ"ת נדרש עמל ויגיעה, והדבר לוקח זמן, כי אין המדובר על לימוד בקיאותי, אלא על לימוד דווקני וברור, עם ציון ההערות המתחדשות תוך כדי לימוד זה, והרבה פעמים דורש מלחמה פנימית נגד הרצון להיות כבר בתוך

העניינים, ולשמוח במטעמי הסוגיא, אבל בסופו של דבר הלימוד הזה מקדם את הלומד לידיעה בריאה יותר, ומהירה יותר¹.

ג. שלא להתעכב בתחילת הלימוד

הרצון של כל לומד להרגיש שכבר יש לו "ביד" איזה חידוש ויסוד סברתי לבנות עליו המערכה בסוגיא, ואשר על כן מצוי שמיד כאשר מתעוררת איזו קושיא או איזה ספק או דיוק מתעכבים עליו ובונים אותו, אבל לא זו הדרך, כי מלבד מה שטעותו קרובה, כאשר עדיין לא מבוסס אצלו כל יסודות הסוגיא, הרי מה שישקיע כעת זמן רב בבירור הדבר, כאשר ילמד אותו לאחר שכבר יהיה חזק בידיעת הסוגיא, יקח הרבה פחות זמן.

והרב זללה"ה היה קורא למי שמוכן היטב בידיעת הגמרא, "גיבור וכלי זיינו בידו", שיש לו בידו את כח המשמעות מן הגמרא, לעומת זה שבונה מסברתו גם כאשר יודע לבנות, שזהו גיבור ואין כלי זיין בידו, שאין לו את המבחן לבסס הדברים מן הגמ', וכן אמרו סנהדרין מ"ב א' אראב"ח אריו"ח במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו משניות וברייתות.

יש לציין כל ספק או כל הערה, להעלות את הצדדים בכתב, ולחזור לחישוב ולידיעת השקלא וטריא, ובהמשך הסוגיא יבדוק כיצד יתבהרו הדברים לפי הסוגיא.

¹ ויש להבהיר בזה, שלמרות שכפי שקיבלנו מרבותינו, מלמדים לחשוב בכל דבר מה היינו אומרים אילולא נאמר. ולנסות לבאר את סוגיית הגמרא כיצד ראוי שתבאר לפי הבנתנו, אין לשכוח שעיקר הלימוד הוא בירור דברי הראשונים שהם מוסרי התורה לנו, והדינים המסתעפים לפי השיטות השונות, ואמנם אי אפשר להקיף ולחשב את כל השיטות כולם, כל שיטה ושיטה כאילו היא שיטה יחידה, כי אין לדבר סוף, וגם אי אפשר שיתיישב על הלב שני דברים הפוכים, אשר על כן יש לחשב היטב את השיטות העיקריות שהתקבלו להלכה, ואילו את שאר השיטות ללמוד ע"מ להכירם בלבד, כי לא עלינו המלאכה לגמור להקיף כל שיטה נוספת בסוגיא, אבל השיטות העיקריות, יש להקיף ולברר הדק היטב, ולבארם ביאור מושלם, (שמענו בשם מרן זללה"ה שהתבטא פעם לאדם מסויים "אם אתה אומר לי שלמדת היטב את הסוגיא עם כל השיטות, אני אומר לך שאף אחד מהם לא למדת", והענין כמו שנתבאר שאי אפשר להתחבר לכל שיטה ושיטה באופן מושלם ומוחלט, ואם התחבר לכולם בשוה, הרי שלאף אחד לא התחבר).

ד. זירוז בהמשך הלימוד

בתחילת הלימוד, כשעדיין לא ברור מה מחפשים פה, מה מובן ומה לא מובן, מה קשה ומה מתורץ, והאם זה יתכן או לא, ומאיזה צד מסתכלים על הדברים, בשלב הזה נדרש בדרך כלל זמן, על מנת לקנות את יישוב הסוגיא על הלב, והמהירות בזה עלולה לפגום את שלימות ההבנה, [ואמנם גם בזה צריך זהירות וזריזות שלא להתעצל ולחלום, אלא למהר ולחזור שוב ושוב]. אבל לאחר שכבר נתיישב הגפ"ת על הלב, ומונח ושולט טוב בעניינים, ובאים להעמיק בלימוד הסוגיא ולהוסיף בפילפולה, בזה יש יותר מקום להתאמצות שלא להתעכב היכן שאין מוכרחים להתעכב, ולהשתדל למהר ע"מ לסיים את הסוגיא עד הדינים העולים, והנסיון מעיד שאם יודעים שצריך לגמור כבר את הסוגיא, הרי מספיקים באמת יותר מהר ובזמן יותר קצר.

ה. מחשבה בצורת הלימוד עם החברותא

גורם נוסף בעיכוב השלמת הסוגיות, הוא מה שרגילים בלימוד עם החברותא "למצות" מה שניתן לברר בכל פרט, ומכיון שניתן לדון בכל פרט ופרט בלי סוף, התוצאה היא שלפעמים מספיקים ביום שלם רק פרט אחד בסוגיא, ולפעמים רק איזה הו"א של ראשון פלוני, ולבסוף מספר הפרטים שהספיקו בסוגיא כפי מספר הימים שלמדו אותה.

והאמת היא שקשה להגיד שכשלוומדים עם חברותא זה העומק העיון האמיתי, כי אין בזה מספיק התבוננות עצמית, הרבה מתוך המחשבה בתוך הויכוח הוא רק מה שמשיבין על אתר לדברי החברותא, עיקר התועלת בחברותא בשביל לעורר את הדברים ולסדר את הדברים, אבל לא בשביל לגמור את הענין.

אמנם כל אחד צריך למדוד עצמו לפי תכונתו לפי מה שמתאים לו, מי שמתאים לו עם החברותא שישב עם החברותא, לאחר שברור הנושא שדנים עליו, יחשוב כל אחד לבדו, או שמשאירים שנים ושלושה דברים לעיין אותם מתחילתם, כל אחד יושב את החצי

שעה שלו או את השעה שלו, ויעיין את זה, יחזיק פתק דף ועט ויכתוב מה שיש לו להגיד, הדיבורים זה דרגת עיון יותר חלשה מאשר מחשבה רצופה, חושבים יחד עם השני הלוח חזור זה פחות עמל, ומתבזבז הרבה זמן, אמנם צריך לזהר לא לחלום, [ולזה מועיל הדף לכתוב מה שדנים ומה שברור], אבל יודעים את הנקודה יודעים על מה לחשוב.

באופן כללי לראות להקיף עם החברותא את כל חלקי הסוגיא לעורר את מה שצריך לעורר, להעמיד את הצדדים על בוריים, ולהשאיר את חלק ההכרעה ללימוד העצמי ולכתיבה, ובצורה זו מגיעים להיקף הסוגיא יותר מהר ויותר ברור.

ו. ליתן גדרים בדיבורים בלימוד

אברכים רגילים לחשוב על הדיבורים בלימוד, כדבר הרצוי ביותר... הרי מדברים בלימוד.. מה יותר טוב מזה..

אבל האמת שלדבר בלימוד צריך להיות חלק קטן מהלימוד.

זה לא עמל ! הויכוחים בלימוד הם לא עמל, כי כל אחד מוֹכֵר את מה שיש לו, ומתאמץ להסביר לשני את מה שיש לו לומר, מבחינתו זה בזבז זמן !, הוא לא מתאמץ ולא מספיק מתקדם.

אמנם מקנייני התורה הוא דיבוק חברים, אבל זה צריך להיות חלק קטן מתוך הלימוד, זה "קנין" זה לא התורה בעצמה, וכן אמרו בסוכה כ"ט א' דרבא ורמב"ח כי הוו קיימי מקמיה דרב חסדא מרהטי בגמרא **בהדי הדדי** [מה ששמעו מפיו דבר פלוני אסור, דבר פלוני מותר, רש"י], והדר מעייני בסברא [מה טעמו של דבר ואם יש להשיב כלום, רש"י], משמע שחזרו מה ששמעו יחד כדי שיזכירו זה את זה שלא יטעו בגירסא, ואחר כך עיינו בסברא כל אחד לבדו, ושם מבואר ששינון הגירסא הוא לימוד קל ולכן בסוכות צריך לעשותו בסוכה, אבל העיון שצריך מחשבה לבר ממטללתא, שצריך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש, והאזיר יפה לו.

אברכים מבזבזים הרבה זמן על לדבר בלימוד, וזה על חשבון הלימוד.

והגדר צריך להיות שלא צריך לרוץ לדבר בלימוד, לפני שהוא הגיע למסקנה של מה שהוא רוצה להגיד, ואחר כך הוא יכול להחליף דעות ולשמוע כיוון נוסף.

החזו"א כותב שעיקר העליה בלימוד היא להבין דעת הניגוד תמיד, ואח"כ לשקול בפלס איזה דיעה מכוונת טפי, - מי שרגיל להתווכח בלימוד בדרך כלל מתרגל שעיקר המטרה כדי שהשני יבין אותי, ולא כדי להבין את השני, מי שרגיל להימשך בדיבורים של לימוד, אפשר לעשות הסכם שעושים את הויכוחים בכתב, כי בכתב חושבים מעט לפני שעונים.

על כל פנים רגילים לחשוב ניצלנו את היום דיברנו בלימוד, אבל באמת זה נקרא "התבטלנו", כי זה על חשבון השלמת הסוגיא, ועל חשבון הלימוד.

ז. להקפיד על כתיבה בכל יום

גם בימים שאין מגיעים להבנה וידיעה ברורה, להשתדל לכתוב כל יום מה שכן יצא, והרבה פעמים יוצא שכמה ימים לומדים את הנושא ובסוף כותבים, וכשכותבים רואים שכל מה שכתבו כעת יכלו לכתוב כבר לפני יומיים, נכון לא התבטלו באמצע, אבל אם לא ממחישים את הדברים על הנייר ומתקדמים נשארים במקום איפה שנמצאים,

ובעיקר הדברים צורת הכתיבה הזו אנו רואים בכל ספרי מרן זללה"ה, כאשר כתב ס"ק א' הוא לא ידע מה הולך לכתוב בס"ק ב', הוא לא סידר חיבור, כך צורת הכתיבה בונים את זה קומה על קומה, להשתדל לכתוב כל יום בסוף הסדר, או באמצע הסדר.

הכתיבה בכל יום שומרת על ההספק של אותו היום, ואין חוזרים למחרת לאותו המקום שאחזו אתמול, אלא מתחילים מאותה הנקודה שסיימו וממשיכים הלאה, ויש להקפיד לכתוב גם כאשר עדיין אין המסקנא מוחלטת, אלא להמחיש ולכתוב ברור ב' צדדים, וזהו יסוד גדול, בהתקדמות בסוגיא.

ח. לימוד כל היום

יש להתרגל לחדד את השאיפות, ולא לתת לחיים לזרום על מסלולם, לשאוף להיות תלמיד חכם, ולדעת את התורה על בוריה, שתהיה מחויבות לגמור את הסוגיא, ולמצוא את הזמנים להשלמתה, כאדם שיש לו מחייבים חיצוניים כמי שנוטל על עצמו לחבר ספר וכיו"ב.

אדם שרוצה להיות "בעל הבית" על התורה, בידעת הסוגיות על בורים, הכח היחיד הוא רק ברציפות הלימוד.

זה עיקר האדם "ללמוד ברציפות", לצרף שני סדרים יחד, אם זה סדר א' וב' או סדר ב' וג' או להישאר לאחר מנחה, או להתחיל את סדר א' יותר מוקדם מיד לאחר שחרית, וכן כיו"ב.

כל שעה נוספת כשהיא כהמשך לסדר, ערכה עצום, והיא שווה יותר מכמה שעות כשזה בסדרים נפרדים.

מלבד שלימוד העיון בג' סדרים מכפיל ומשלש את זמן הלימוד, והלומד חודש אחד עיון ובג' סדרים, הרי מבחינת השעות של לימוד הוא שווה לזה שלמד ג' חדשים סדר א', עוד הוא יתר עליו פי כמה וכמה, שכל שעה נוספת באותו הלימוד תועלתה גדולה בהרבה, ואינו דומה הלומד שש שעות ללומד שלש שעות ועוד שלש שעות.

נמצא שהלומד יום שלם את סוגיית העיון, גם אם לומד בהספק המהירות, הרי שזמן הסוגיא היה רב יותר ממ' שלמד רק סדר א' במשך תקופה ארוכה יותר, לימוד הסוגיא ברציפות של יותר מסדר אחד הוא הכרחי, וכפי שכבר נתבאר בשנים עברו, שאין למתי לדחות את התקוה ללמוד ברציפות, ושמן הראוי להנהיג לפחות יומיים בשבוע לחבר את סדר א' וב' כהמשך אחד.

לימוד הבקיאות ניתן להשלים בכל מיני זמנים, ואף מעט בכל יום בבקר ובערב, וכן בשישי ובשבת ובמוצ"ש, וכיו"ב.

ט. סיכום הסוגיא

חלק נכבד מהשלמת הסוגיא הוא כתיבת הדברים בפנקס, וסיכום הדינים, ויש להעיר ענין הגורם לפעמים לעכב את הסיכום, כאשר הולכים לכתוב על הסוגיא ולסכמה ונפגשים בפרט שלא ברור עדיין, ומתעכבים על כך כמה שעות ובין בירור לבירור מאבדים את כל עיקר סיכום וכתיבת הסוגיא.

ועל כן העצה היא שגם מי שלא גמר את הסוגיא ירשום לעצמו מה שהוא כן יודע, מה כן ברור לו, מי שהולך לכתוב או לסכם ונתקע באיזה דין, תחילה ישים לעצמו על הכתב את ה"שבעים אחוז" שהוא כן יודע, ואז הרבה יותר קל למלאות את החורים שעדיין טעונים בירור, אבל אם מתחיל להתעכב על כל פרט עד שיתברר, בסוף הוא נשאר תמיד בעמוד הראשון ולא מסודר לו, כאשר הוא שם על הנייר מה שהוא כן יודע הרבה יותר קל אחר כך למלאות חורים, וגם מונע את האוש מנגד עינו כאשר רואה שרוב הסוגיא מסודרת לו ורק חסר פרט פלוני ופלוני.

ופעם אמר הרב זללה"ה שכך עשה הרמב"ם את ספרו, קודם סידר את תמונת הדברים באופן כללי על פי הרייף שזו תורה קצרה, ואחר כך הוסיף דברים נוספים מהגמרא, שכך נראה בכת"י הרמב"ם הנדמ"ח, - הרב זללה"ה אמר כן מסברא כאשר סידר פעם הלכות והניח כמה סעיפים בסימן שאלה על מנת לבררם אחר כך, שנראה שכך סידר הרמב"ם את ספרו, לומר שבענין אחר אי אפשר להשלים את ההלכות.

י. דינים העולים

לימוד הטור והשו"ע והנושאי כלים על כל הסוגיא הוא סיכום טוב לבירור הנושאים, ויש לשים לב לדברים המעשיים לסכמם היטב הלכה למעשה, ומה מצוי באופן מעשי והפתרונות לזה.

בלימוד זה יש סיפוק רב, כי יש הרבה מה לומר ולהעיר, אבל ראוי למהר בזה, כי זה קצירת הפירות שניתן להזדרז בזה, (ולא לסמוך על הסיפוק שחידשנו הרבה).

חלק ד - כיצד להרבות תורה

כפי שהקדמנו עיקר התשובה בקבלת עול תורה שהיא יסוד הכל, על כל אחד לסדר לעצמו את הקבלות שלו, איך הוא מוסיף בלימוד, באיזה פרט הוא מרגיש שיש לו מה לתקן בחלק הלימוד, איך הוא יגרום לעצמו להתייחס ללימוד שלו כפי שהוא באמת, שמיום שחבר ביהמ"ק, רק זה מה שיש, אין לו להקב"ה כלום בעולמו מלבד זה שזה ד"א של הלכה.

והנה הארכנו בשנים עברו בפרטים רבים שיש בהם מקום לחיזוק רציפות הלימוד, כגון להתחיל את הסדר בשעה מוקדמת, ולמשוך את זמן הסדר כמה שיותר, ולחבר ב' סדרים רצופין, ולחשב מחשבות כיצד לימנע מדברים בטלים באמצע הלימוד, וכן מדיבורים הנראים כמצוה, ולהמנע מדיעות נוספות בענייני החול, והלימוד בערב שבת ובשבת קודש, ולדחות את הסידורים לאחר הלימוד, ולשמור על הלילה, ונזכיר בזה עוד כמה פרטים נוספים:

לעשות השתדלות לרציפות

א. עיקר הצלחת הלימוד הוא ברציפות, והדבר ידוע שלקראת סוף הסדר שכבר נימוח האבן ונתפוצץ הברזל של היצה"ר וכבר נכנס לעומק הענינים ונעשה תורני יותר, קל לו להמשיך לימודו הן מהפרעת היצר והן ע"י שהוא שקוע בעומק הענין, אך בשעה זו נגמר הסדר וחוזר ומתקרב כבתחלה, ולכן יש לחבל תחבולות בכל מחיר להאריך זמן הלימוד ברציפות, שלא יהא מוגבל להפסיקו אחר כמה שעות, וגם אם יש לו טרדות ידחה סידורם לסוף הסדר השני וכיו"ב. וכל שעה נוספת ברציפות מכפילה ההצלחה פי כמה וכמה מהקריים, כמו שאמר הרב זללה"ה שהענין כמו בצום שכל שעה נוספת קשה יותר, ובתורה הוא הרבה יותר מזה.

וכל תוספת בשעות הלימוד ערכה רב מאוד, גם כאשר מפסיקים לתפילת המנחה ומושכים את הלימוד לאחר התפילה אפילו רק בעוד חצי שעה, הולכים לאכול לאחר חצי שעה, ולא מיד אחרי מנחה, הכל נכנס כהמשך אחד ברציפות של הלימוד, עדיין הראש מתחבר בקלות למה שלמדו קודם, וניתן לגמור מה שנשאר באמצע, מה שאין כן למחרת או אפילו לאחר הפסק מרובה, שמתחילים הכל כמחדש¹.

שלא לדבר בסדר אף בדיבורי הלכה

ב. כל דבר שאינו מענין הלימוד, גם דברי חיזוק והתעוררות כשנאמרים באמצע הלימוד הם מפריעים את הלימוד, כפי שהוכיח הגר"ח מולאזין מחשבון קב חומטין בסאה, שמתוך כל שלש שעות שלומד, יש רשות להתבונן בראה דקה אחת בלבד, ולפ"ז מתוך ט"ו שעות אפשר להתבונן במוסר חמש דקות.

כיוצא בדבר לדבר בסדר דברי הלכה אחרים זה גם כן ביטול תורה, אף שלכאורה נראה הדבר כמצוה לדון בנושא הנוגע כל כך למעשה, נושא מענין והלכתי, אבל גם זה מפסיק את הכח של הרציפות.

¹ בחפץ חיים על התורה פרשת כי תצא על הפסוק "הקם תקים עמו", האדם מחויב לטעון עם בעל החמור המשא על חמורו, דכתיב הקם תקים עמו, ולאפוקי אם הלכו הבעלים וא"ל הואיל ועליך המצוה לטעון טעון, פטור, שנאמר עמו, וכדאיתא בספרי, וכן בכל עניני האדם אם מקדש עצמו מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה, אם האדם מבקש אחר התפילה, נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, אם הוא בעצמו נשמר מזה, אזי מן השמים יעזרוהו אבל אם משליך האדם זה אחרי גוו ואינו עושה מאומה להשמר מזה, איך יבקש זה מהקב"ה?

וכן אנו מבקשים בתפילתנו "והאר עינינו בתורתך", ואם אין אנו יושבים תיכף אחר התפילה אל השולחן ללמוד, אזי אין תפלתנו מתקבלת, הא למה זה דומה לאחד שמבקש מחברו להלוות לו איזה סך, והמלווה הסכים, ובקש את הלווה לבוא לביתו ושמה יתן לו את ההלוואה, ואם הלווה מתעצל ללכת אין לו להתרעם על המלווה על שלא הלווה לו, כן הדבר בענינו, האדם מבקש מהש"ת להאיר עניו בתורתו, והקב"ה משיבו, טוב הדבר אשר ביקשת, שב אל השולחן וקח גמרא או משניות בידיך, ואאיר את עיניך, אולם אם המבקש ממחר לעזוב את בית הכנסת לעסקיו, ואין שם לב לעסק התורה, אז אין תפלתו מתקבלת, ומה שבקש הרי זו תפלת שוא, ומבקש בפיו ולבו בל עמו. (עד כאן).

למנוע עיכובים בתחילת הסדר^ט

ג. מחשבה נוספת ויסודית להצלחת אש התורה, להתחיל את הסדר מיד כאשר מגיעים לכולל, גם כאשר יש עניינים הנצרכים לתועלת הלימוד, כמו שמצוי בכוללים שנוסעים

^ט העתק ממקו"א - "אל תאמר לכשאפנה אשנה", אלא לכשאשנה אפנה - מן הראוי להרגיל שזמן תחילת הסדר הוא חוק בל יעבור, וגם אם יש מאורעות המצדיקים להחסיר מן הלימוד, כגון לרפואה וכיו"ב, יש לסדר הדברים שלא יהיו בתחילת הסדר, אלא יתחיל הסדר בזמנו, ויצא מוקדם יותר או ילך ויחזור באמצע. ההפסדים של ההרגל שאפשר לאחר לסדר כאשר יש צורך, הם עצומים ללומד בעצמו, ולכלל הלומדים, ולעומת זה הרווחים גדולים כאשר לעולם הלימוד קודם וכל המאורעות והצרכים נדחים להמשך היום. כשמתרגלים שאפשר לאחר, זהו גלגל של הפסדים, משום שמתרגלים שזמן הסדר יכול להתקצר, ועד שמתחילים את הלימוד כבר אווזים בסופו, וחסר כל כח הרציפות, וגם אין ס"ד באומר לכשאפנה אשנה, כי בודאי לא תפנה. עוד גורם בזה הפסד לרבים שמתרגלים לאחר לסדר, כי אין מתבקש להגיע בזמן שהרי בלא"ה הלומדים מאחרים ועיקר הסדר מתחיל מאוחר, וזה נותן הרגשה שבכלל לא איחר, ויש בזה אחריות של כל הלומדים גם אלו שאין להם אונסים מיוחדים, אבל אם כולם באים בתחלת הסדר, הרי מי שאין לו הכרח גמור לא יעזוב הלימוד. כשמרגלים שתחילת הסדר בזמן, הדבר נקבע שהיום מתחיל בתחילת הבוקר, וברוב הימים שאין בהם טרדות התועלת ברורה, וגם כאשר נראה שהוא מוכרח לצאת בהמשך הסדר, תהיה לו יותר ס"ד לגמור במהרה ושיהיה על הצד היותר טוב, מאחר והוא לוקח עמו את כח התורה שלמד, ובמציאות הרבה פעמים לאחר שמתחילים ללמוד מסתדרים העניינים מאליהם, בסייעתא דשמיא, כפי שרואים בחיים, וכדתנן באבות המקבל על עצמו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ. והאמת שהרבה פעמים זהו נסיון השטן להוציאו מן הלימוד, והדרך להכניעו היא ע"י שיתפוס לימוד התורה, ואז כל הצרכים שנראו הכרחיים מתמעטים ופגים מאליהם מחמת שנחלש היצר, ומחמת הסייעתא דשמיא.

וז"ל הרב זללה"ה מכתבי התעוררות ח"א פ"א מכתב ז' דע לך כי אין אמת בהשקפת הדמיון, כי הבטולים נגרמים על ידי סיבות, ובהעדרן יעדר הביטול, כי אין הדבר כן אלא להיפוך, הביטול מוליד הסיבות, וממילא הסיבות לא יחלפו אלא יתחדשו ויתוספו חדשים לבקרים, וזה מבואר בדברי חז"ל פעמים רבות, ומהם מה שאמרו הנותן דברי תורה על לבו מעבירין ממנו הרהורי כו' וכו', וכן הנותן עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועוד דרך ארץ, עול דרך ארץ פירושו כל הסיבות המסתעפות בהויות העולם, ואמרו אם תעזבני יום יומים אעזבך, ולכן יקירי שים נא על ליבך כי המלחמה הנטושה בין האדם ויצרו מוכרחה להתחיל מיד ממשי, כי כל רגע חבל עליה, וכל שתדחה המלחמה יקשה עלינו הנצחון. ואשר לזה איעצך שתחגור חרבך על ירכך, ותסכים הסכמה חזקה שלא להזדקק לשום טרדה שבעולם, מקימתך [לכל הפחות] עד הצהרים, בין מהדברים הנוגעים לגופך או לגופות אחרים וכל שכן לממונות, ותלמד בהתמדה ובשקידה, ואף שבתחלה יקשה קצת הדבר, אבל כעבור כמה ימים כבר יתרגל הכל על דרך זה, והיצר יתיאש מללחום נגד הסכמה זו. אל תדחה אף ליום, אלא מיד הסכם על כך והתנהג על דרך זה אף אם הטרדות נדמות כהרים, כי אף חוט השערה אינם. ע"כ.

מחוץ לעיר, שלפעמים מגיעים לפני פת שחרית, וכאשר מתעכב לאכילה ושתיה כל דהו, זה על חשבון התורה של כולם ושל עצמו, עדיף שכולם יכנסו לסדר מיד בתחילתו ומי שנאלץ לצאת שיצא לאחר שכבר אש התורה בוערת בו ובבית המדרש, אפילו אם ממתין בבית המדרש רק עשר דקות, העיקר שיצא מתוך הסדר ולא יגרום לכולם את הביטול תורה שלהם, ויותר מזה לעצמו שעוד לא התחיל, כאשר כולם נכנסים מיד ללמוד וכל מי שמוכרח להפסיק יפסיק מתי שהוא מרגיש שצריך להפסיק, הוא כבר באוירה אחרת, החברותא שלו ממשיך ללמוד והוא מחכה לו הוא יותר מזדרז, הוא כבר באמצע!, כאשר נמצאים באמצע, זה השפעה על כל הציבור, ויש זכות התורה להישאר בעניינים, והצלחה גם בזריזות, ולאידך גיסא ההרגשה שעוד לא התחיל הסדר זה גורם רעות רבות....

אחריות על הצלחת בית המדרש

ד. הזכרנו לעיל מעלת הלימוד במחשבה עצמית ושצריך גם ללמוד לבד, וגם צריך לכתוב, ולכאורה בהרבה מקרים קשה לקיים זאת ביחד עם בני החבורה בתוך כותלי בית המדרש, [כמו שמסופר ששאלו את החזו"א איך אפשר להתמיד בעיונו בתוך בית המדרש, והשיב במליצה שאם אומרים פי תקרה יורד וסותם מד' רוחות הרי הוא יושב בחדר נפרד], אבל צריך לזכור גם את האחריות הציבורית של הביהמ"ד, כל אחד אחראי גם על הצלחת שאר הלומדים, אמנם ודאי שצריך לדון בכל ענין לגופו שיש מי שמרגיש שבכלל לא לומד, לא אומרים שזה בכל מחיר, אבל לתת מעצמו משהו בשביל הכלל זה בודאי מוכרחים, "חומש" ודאי צריך לתת, כמה שכן אפשר לתת לביהמ"ד מוסיף לאוירה זכות הרבים עוזר.

לימוד המשניות

כולם כבר מכירים את לימוד המשניות כמה שמוסיף בידיעת התורה וכמה מוסיף בתלמוד תורה, וכל הזכיות שבלימוד זה, והשמירה שבזה, וכשם שכולם מכירים טוב גם השטן מכיר טוב, יש לזה השכר הגדול שבזה מכל הבחינות, ולכן גם אם נחלש שיחזור עוד פעם¹, להתיחס לזה כמו שזה באמת.

¹ ולאילו שאין להם הצלחה בזה יש עצה מהגר"ח מולאז'ין בהנהגות שרשמו תלמידיו, להתחיל בקריאת שלשה פרקים ביום, ולאט לאט יוסיף, ואמר שזו סגולה להתמדה בלימוד, ולכן גם מי שקשה לו ישנן פעמים רבות בפנים מסכת אחת בקול ובהבנה ברורה, ואחרי תקופה ינסה לשנן מזה משנה היומית. – הרב זללה"ה היה רגיל לקרא כל בוקר כעשר פרקי משניות וכמה פרקי נ"ך.

חלק ה - צרות המושכות כנהר

דוחקא דתלמידי חכמים

בענין הדוחקא דתלמידי חכמים, דוחק של העניות, – אם אדם היה יודע שהוא הוא התלמיד חכם שסובל את הדוחקא ומשתתף כעת בהבאת הגאולה הוא היה סובל את הכל אחרת, אמנם זה קשה, אבל כשיודעים להעריך שכך היא המציאות של הקרובים להקב"ה ושאנו בדור האחרון ממש, ושאין למתי לדחות, מסתכלים על הכל אחרת.

עלינו לראות את היסורים באורם הנכון, לדעת איך שכולם מתוך אהבת הקב"ה אלינו, העניות של האברכים, זה מן הרחמים של הגאולה, שעל ידי כך ניגאל, מי שזוכה להפנים ולראות את הצד הטוב שביסורים, כשאדם מתייחס לכל היסורים כמו שהם באמת, ויודע שמי ששלח אותם אוהב אותו ועושה זאת לטובתו, וכן מבחינת הרגש האנושי אדם שמתייחסים אליו בהתייחסות נעלה, הוא לא קובל מה עשו לי ולא מתלונן, הוא יודע להסתכל על הצד הטוב שבזה, הדבר משפיע על כל היחס שלו לצער ההוא, הרי כאשר הקב"ה מעניש אדם הוא מצטער מכך, והסיבה שמעניש משום שזו טובתו, וממילא כל הצער הוא צער של מתנה, הוא רואה אותו בעין טובה, וממילא כל ההרגשה אחרת.

ראיית הדברים בעין טובה משפיעה על החינוך

לצערנו, יש הטועים לראות את מצבנו בעולם בראייה שטחית כאילו אנו נאלצים לסבול בשביל לשמור את לימוד התורה, בשביל לקיים את המצוות, כאילו אין ברירה ולכן אין לנו די למחייתנו, וכדו', כאילו "מה אפשר לעשות, צריך להקריב – בשביל", זו ראייה מוטעית, וההשפעה על חינוך הילדים חמורה,

כאשר הילדים רואים את הצער שנגרם מהמצוות כקושי, כאילו ששמירת התורה ומה שצריכים ללמוד זה מה שגורם לנו את הצער, זה משפיע!.

והאמת היא שההיפך הוא הנכון! אדם שנגזרו עליו יסורים, אם הוא זוכה נותנים לו אותם בצורה שזה יהיה ע"י שמירת המצוות, אם כן הצער הוא אותו צער שהיה אמור לקבל ממילא, אלא שזכה וקיבלם על שמירת התורה, ועוד מתרבה שכרו הרבה יותר משום שיכל להפטר מהיסורים והוא מרצונו לכאורה עושה אותם לעצמו את היסורים, היסורים הם אותם יסורים, אבל השכר הוא הרבה יותר גדול, כי אדם שמשמים שלחו לו אותם על ידי שקיבל מכה וכואב לו מה הוא יכול לעשות, אבל הצער שבשמירת המצוות הוא כאילו יכול היה למנוע והוא עושה, וזהו מה שכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו... ומתורתך תלמדנו, וכמו שאמרו במדרש אמר רבי ביסנא אין אדם בעולם בלא יסורין חושש בשיניו אינו יכול לישון, בעינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער זה ער, הוי אשרי הגבר אשר תיסרנו... מתורתך תלמדנו, אשרי הגבר שהוא לא ישן בשביל ללמוד, שניהם לא ישנים אבל אצלו זה מתורתך תלמדנו.

למדנו שכל מה שאדם סובל בשביל התורה ה' סובל כך מכאבים וצרות, ועכשיו הרויח שמלבד שהיסורים מורידים לו מהחשבון, גם הרויח תורה ושכר מצות ת"ת, אבל אין אדם מפסיד ממנוחת חייו בגלל התורה, אלא מחליף את יסוריו ליסורי התורה.

כל הדברים שאדם סובל מענייני הרוחניות, קשה לו, אין לו, נתקע לו - בגלל מצוה, השכר של היסורים הללו הוא פי כמה וכמה, ואם היה מקרין את ההבנה הזו לעצמו ולסובביו, היה יוצא נשכר מכל צדדיו, ואין ספק שגם ההתייחסות משמים אליו תהיה אחרת, כי הנה הוא אחד שמבין מה ש"שולחים" אליו, וגם הבנים שלו מתחנכים באופן נעלה ומרגישים אחרת, אמנם באופן כללי "כולם" יודעים ומאמינים אבל יש לדעת ויש לדעת, וכמו שהזכרנו לעיל מדברי הרב זללה"ה שיש יראת שמים ויש יראת שמים, באופן כללי יודעים הכל, אבל "לחיות" ולדעת את הרווחים זה משפיע על כל הקשר של הבן אדם עם הקב"ה, על היחס שלו לכל ענייני העולם.

התייחסות נכונה על הייסורים

ובאופן כללי ההתייחסות על הזכות הגדולה של מי שזוכה לייסורים, לשון הגמרא עבודה זרה ד' א' "והיינו דאמר ר' אבא מאי דכתיב ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אני אמרתי אפדם בממונם בעולם הזה כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים, והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע, אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו זרועותם לעולם הבא ואלי יחשבו רע".

כתיב בעמוס "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם", ובעבודה זרה שם שאלו המינים את רב ספרא מהו ביאור הפסוק הזה, וכי מי שיש לו כעס הוא מוציא אותו רק על האוהב שלו, ולא ידע להשיב להם, ולבסוף השיב להם רבי אבהו שהקב"ה נפרע מישראל מעט מעט, ומאומות העולם נפרע בבת אחת, וביאר להם הדברים במשל.

וזה לשון הגמרא שם "משתבח להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם מאן דאית ליה סיסיא ברחמיה מסיק ליה **[ידעתי]** - אהבתי כמו יודע ה' דרך צדיקים וכמו ואדעך בשם, **מאן דאית ליה סיסיא** - זעם, **ברחמיה מסיק ליה** - מעלהו על אוהבו והנם זועפים מתרגמינן נסיסין לשון אחר סוסיא סוס שעסקו רע את אוהבו מעלין עליו כדי שימות, - רש"י, אישתיק ולא אמר להו ולא מידי, רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה, אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי מצעריתו ליה, אמרו ליה ולא אמרת לן דאדם גדול הוא ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא, אמר להו אימר דאמרי לכו בתנאי בקראי מי אמרי לכו, אמרו ליה מאי שנא אתון דידיעיתון, אמר להו אנן דשכיחינן גביכון רמינן אנפשינן ומעיינן אינהו לא מעייני, אמרו ליה לימא לן את, אמר להו אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שנושה משני בני אדם אחד אוהבו ואחד שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת", **[נפרע ממנו מעט מעט]** - כן ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עוונותיהן בעוה"ז כדי שיזכו ליום הדין ועובדי כוכבים אינו נפרע מהן כלל

כדי לטרדן מן העוה"ב ופקידה משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבירו לפרקים, רש"י].

"רק אתכם ידעתי" – והיות והוא אוהב אותנו לכן הקב"ה מסייע בידנו לפרוע את חובותינו באופן שנוכל להתקיים, וכדי שלא יהיה כל הפרעון בבת אחת, כל פעם לוקח קצת, ואז מצליחים לעמוד בדיון. וכן בדברי הזוהר^א על הפסוק ויסרתך למשפט, לכאורה היה צריך להיות כתוב, ויסרתך "ב"משפט, אלא כוונת הכתוב, שהסיבה שאני מייסר אותך, היא כדי להתכונן למשפט, כדי שלעתיד לבוא כשיבואו למשפט יהיה מוכן לך היסורים ויוכלו לומר שכבר קיבל את עונשו, ברחמי שמים לקחו לו "פה" לקחו לו "שם", יסרתך למשפט כדי שתוכל לצאת זכאי, יסרתך כדי שכשיגיע המשפט כבר תהיה מסודר!.

כך מתבאר הפסוק בירמיה לפי דברי הזוהר הנ"ל, "כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם אך אותך לא אעשה כלה, ויסרתך למשפט ונקה לא אנקך", כל הגוים שהיה להם כל טוב בשעת הדין הגדול מכלים אותם, וישראל שהיה להם כל פעם צרות אזי עכשו לא מגיע להם צרות, ו"יסרתך למשפט" בשביל זה יסרתי אותך, כדי שכשיגיע המשפט הגדול יוכלו לומר שכבר קיבלו, ונקה לא אנקה הכל חייב להיות בדיון.

ודאי חייב להיות יסורים, אבל אם אדם היה יודע מה הוא חוסך, ובשביל מה הוא עושה את זה היה יודע שהוא פשוט קיבל את מה שהוא מוכרח לקבל לטובתו, אלא

^א ויסרתך למשפט, האי קרא הכי מבעי ליה ויסרתך במשפט דהא אימתי ייסורי בשעתא דדינא (והכא לאו הכי אלא) מאי ויסרתך למשפט אלא כתיב ד' במשפט יבא עם זקני עמו, והוא יומא אקדים קודשא בריך הוא אסוותא לישראל עד לא ייעלון לדינא בגין דייכלון לקיימי ביה ומאי אסוותא היא דבכל שעתא ושעתא קודשא בריך הוא יהיב יסורין לישראל זעיר זעיר בכל זמנא וזמנא ובכל דרא ודרא בגין דכד ייעלון ליומא דדינא רבא דייחון מתייא לא ישלוט עלייהו דינא, ונקה לא אנקך מהו, אלא כד ישראל בלחודייהו ולא עאלין בדינא עם שאר עמין קודשא בריך הוא עביד לון לגו משורת הדין והוא מכפר עלייהו ובזמנא דעאלין בדינא בשאר עמין מה עביד ידע קודשא בריך הוא דהא סמא"ל אפטרופוס דעשו ייתי לאזכרא חוביהון דישראל וכניש כלהו לגביה ליומא דדינא והא קודשא בריך הוא אקדים להו אסוותא ועל כל חובא וחובא לקי ונקה להו ביסורין זעיר זעיר ודא הוא ונקה ביסורין ובגין כך בדינא דקשוט לא אנקך מעלמא בדינא בתר דסבלת יסורין זעיר זעיר ותו לא אנקך אף על גב דאתון בני לא אשבוק חוביכון אלא אתפרע מנכון זעיר זעיר בגין דתהוון זכאין ליומא דדינא רבא, כד אתאן לדינא אתא סמא"ל בכמה פתקין עלייהו, וקודשא בריך הוא אפיק פתקין דיסורין דסבלו ישראל על כל חובא וחובא ונמוחו כל חובין ולא עביד לון וותרנותא כלל כדן תשש כחיה וחיליה דסמאל ולא יכיל לון, ויתעבר מעלמא הוא וכל סטרוי וכל עמין דהא הוא דכתיב ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' בגין כך ויסרתך למשפט ונקה לא אנקך

שקיבל את זה "בתשלומים", כולם מחפשים הלואה שהפירעון יהיה בתשלומים, ולא שיקחו את הכל ויכלו אותו, לוקחים כל פעם קצת, כל דבר נחשב בכלל יסורים, כל אי נעימות וכל קושי, ואם יודע שזה במקום... וזה רווחי - הוא יכול לשמוח עם זה, זה משנה את החיים שלו וזה משנה את החינוך של הילדים שלו, הכל תלוי איך הוא מתיחס לדברים.

סוף הגלות

אנחנו נמצאים כעת בסוף הגלות בעקבתא דמשיחא, וז"ל החפץ חיים "הנה המעיין בפרק חלק ובסוף סוטה יראה שנתקיימו כמעט כל הסימנים שנאמרו שם לפני ביאת משיח צדקנו, והצרות גם כן מתרבות מיום ליום, ולפלא גדול לנו שעדיין רגלי משיחנו לא נראים, אכן באמת נראה לבאר, דזמננו זה הוא זמן חבלי לידה וכמש"כ הגר"א ז"ל דכל עת הגלות הוא בבחינת זמן הריון, ולבסוף הוא זמן חבלי לידה ולבסוף הזמן בודאי יבא וכמו שאמר אם אני המוליד ועצרתי אמר אלקיך", עכ"ל.

רואים במציאות הכל נהיה יותר קשה בכל התחומים כי זה הסוף, אמנם גם החפץ חיים כותב שזה הסוף, אבל אין ספק שאנחנו קרובים מאד לימות המשיח, כי העולם מתקיים רק ששת אלפים שנה, והבטחות רבות מאד נאמרו בספרי הנביאים על הטובה שתהיה לבני ישראל בימות המשיח, וכתוב אצל יעקב אבינו כשנולד וידו אוחזת בעקב עשיו, וביאר הגר"א שאע"פ שעשו קיבל את העוה"ז, אבל ידו של יעקב תפסה בעקבו, שהסוף של העולם הזה יהא תפוס בידי יעקב.

והנה בודאי יהיה מספר חשוב של שנים לקיים בהם ההבטחות הנ"ל, שאם יהיו ישראל בטובת ימות המשיח שנים מועטות אין זה קיום ההבטחה, וכן כתוב בפסוק שבימות המשיח, מי שמת בן מאה שנה הוא יקרא נער צעיר, וש"מ שרוב האנשים יחיו לפחות כפול מזה, וכמה זמן נותר לעולם, הרי מזמנינו עד ששת אלפים נשארו מאתים ועשרים שנים, ימי המשיח צריכים להיות איזה שהוא זמן כדי שיחול בהם משהו מימות המשיח.

צריך סייעתא דשמיא לזכות לדעת איך להתחסס לצרות ולקשיים, אשר כדברי החפץ חיים שזמן סוף הגלות הוא כמו חבלי לידה, הימים נעשים יותר ויותר קשים, מי שיודע שזה כבר הסוף יותר קל לו להחזיק.

להתפלל שיעזרו לו משמים לקבל נכון את הדברים

עלינו להרגיל עצמנו להתפלל שיעזרו לנו משמים לקבל את הדברים בצורה הנכונה, כל ההתייחסות של האדם לצער ויסורים תלויה מהיכן מתחילה המחשבה, מי שאינו שמח מספיק בצער, הוא משום שהמחשבה מתחילה שבעיקרון היה הכל צריך להיות טוב, וכעת כל צער הוא אסון, אבל האמת היא שאם היה יודע כל דבר במקום מה הוא ומה הוא חוסך הוא היה רוקד משמחה, אם האדם היה יודע עד כמה השתנה מצבו לטובה על ידי היסורים הללו, באיזה מצב הוא היה קודם ובאיזה מצב הוא עכשיו לאשרו לא היה קץ.

צריך סייעתא דשמיא בשביל לדעת איך להסתכל על כל דבר, איך לקבל כל צער, ובשביל לקבל סייעתא דשמיא צריך להתפלל על זה - כל יום לפי מה שהוא.

להתרגל בתפילות באופן פרטי כל פעם על כל ענין פרטי, שנזכה להשכיל איך להסתכל ואיך לקבל את זה, אמנם אין להמעיט בסבל של הקשיים, כמו למשל קשיי העניות של האברכים, אכן למרות שזה בודאי זכות להיות חלק מלגיטו של מלך, להיות זה שנבחר לקשיי לומדי התורה, אבל אין ספק שזה גורם לבושה וחוסר נעימות, כמו שכתוב בגמרא ברכות ו' ב' שאדם שנצרך לבריות הוא כאילו נידון באש ובמים, ושפניו משתנות ככרום², בהגיון היה שהעשיר היה צריך להרגיש לא נעים כלפי העני, כמו שלא נעים לאכול מעדנים בפני מסכן שאין לו כלום, ולא נעים לרקוד בפני חיגר שיושב על כסא גלגלים, כך צריך העשיר להרגיש כלפי העני והעני לא היה צריך להתבייש, ואמרו במדרש שעניי ירושלים היו אומרים "זכה בי", אני רוצה לזכות אותך בנתינה זו, ובאמת העני סובל כדי

² הגמ' אומרת בהמפקיד, שבדרך כלל המלוה לא מאמין ללוה, והלוה מאמין למלוה, משום שהלוה מקיים ביה במלוה תומת ישרים תנחם, אם יש לו כסף מסתמא הוא צדיק, ומלוה מקיים בי' בלוה וסלף בוגדים ישדם, הוא אין לו מסתמא הוא רמאי.

לזכות את העשיר במצוות נתינה, וע"ז יתקיים העולם, ומכל מקום המציאות היא ההיפך", ואין זו טעות של העני, שהרי כך כתוב בפסוק, ש"מ שגם לאדם בעל שכל יש הרגשה כזו, מ"מ האמת היא שהעני הוא שזכה לעניות, עשיר ורש נפגשו מאיר עיני שניהם ד', הרי מי שעשה את זה עשיר ואת זה עני הוא הקב"ה, וע"ע מה שדרשו בזה תמורה ט"ז א'.

פעם נכנס יהודי לקבל ברכה מהחפץ חיים בערב יום הכיפורים, וראה שהחפץ חיים בירך את חתנו "שלא תהיה עשיר", והוא הזדעזע האם אלו הברכות שהרב נותן, אמר לו החפץ חיים את החתן שלי אני מברך במה שאני רוצה לעצמי, אבל אתה תקבל ברכה כרצונך ...

להבהיר לעצמנו את הדברים!, אמנם הרגש הקשה הזה כתוב בתהילים, כפי שדרשו בגמרא ברכות שם, זה לא טעות שהעני מרגיש ככה ... באש ובמים, ככה האדם נברא זה משהו אמיתי, אבל לא לאבד את עצמו בגלל ההרגשה הזו, צריך לדעת איך לחיות את זה, וחלילה לא לתת לכאב הזה ללוות אותו לאורך כל הלימוד.

^א איתא בזוהר שלפעמים כשעתידיה לבא צרה לעולם, הקב"ה שולח מתנה למי שהוא אוהבו, ומהי המתנה, הוא מזמין לו עני כדי שיגמול עמו חסד ויהיה לו זכות וע"ז ינצל, יש לראות את הדברים הללו בהסתכלות הנכונה, לפעמים כשמזדמן לאדם לגמול חסד עם אדם אחר בגופו או בממונו, הוא רואה זאת כהטרדה, ואילו היה יודע שזהו ה"דורון" שהקב"ה שלח לו כדי להועיל לו, הוא היה מקבל אותו בכבוד גדול, "ברוך הבא".

כשחיים בתוך הקושי קשה להתבונן, ויש להתבונן מתי שיש לו זמן להתבונן. ובגמ' שבת קנ"ו ב' ומדר"ע נמי אין מזל לישראל דר"ע הויה ליה ברתא אמרי ליה כלדאי הווא יומא דעיילה לבי גננא טריק לה חיויא ומיתא הוה דאיגא אמילתא טובא הווא יומא שקלתה למכבנתא דצתא בגודא איתרמי איתייב בעיניה דחיויא לצפרא כי קא שקלה לה הוה קא סריך ואתי חיויא בתרה אמר לה אבוה מאי עבדת אמרה ליה בפניא אתא עניא קרא אבבא והוה טרידי כולי עלמא בסעודתא וליכא דשמעיה קאימנא שקלתי לריסתנאי דיהבית לי יתבתיה ניהליה אמר לה מצוה עבדת נפק ר"ע ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה, וברש"י - לא ממיתה משונה - ומיהו, מיתה הגונה ימות, אלא, ממיתה עצמה מצלת ונותנת חיים. כלדאי - חוזים בכוכבים. דצתא - תחבתה. למכבנתא - נושקא של זהב שיש כמו טס בראשה.

וזה לשון הזוהר פרשת וירא דאפי' בזמנא דבעי למידן עלמא איהו גרים למאן דרחים ליה למזכי במלה עד לא ייתי ההוא דינא לעלמא, דתנינן בשעתא דקודשא בריך הוא רחים ליה לב"נ משדר ליה דורונא ומאן איהו מסכנא בגין דיזכי ביה וכיון דזכי ביה איהו אמשיך עליה חד חוטא דחסד דאתמשך מסטר ימינא ופריש ארישיה ורשים ליה בגין דכד ייתי דינא לעלמא הווא מחבלא יזדהר ביה וזקיף עיניו וחמא להווא רשימו וכדין אסתלק מניה.

בכל היסורים יש לאדם הרבה מאוד במה להתנחם, אבל אם נכשל במשהו אין לו במה להתנחם, יש לו רק לשמוח במה שיכול להתכפר מהיסורים... צריך לחדד את הדברים ברגע של שקט, כי הרי לא חסרה כאן אמונה ולא ידיעה, ולא חסרים כאן משלים להבהרת ענין מעלת היסורים כמו שהם באמת, אבל אנחנו לא חיים את זה, זה טבעי שקשה לאדם לחיות במצב כזה, אבל צריך להיות לו "אוצר" בתוך תוכו שיבהיר לו איך להסתכל על זה בצורה טובה.

כשקורה קושי בגלל שמירת המצוות צריך לחזק בבית את הידיעה שלא המצוה גרמה את זה, אדרבה זו הזכות שקיבלנו את היסורים בשמירת המצוות במקום במשהו אחר, אם מרגישים את זה היטב הרי זה מתקבל אחרת, - ובשביל להרגיש את זה טוב צריך להתבונן ביישוב הדעת, ולא בשעת צער.

בעקבתא דמשיחא מתרבים הקשיים, ה"מיסים וארנונות" למיניהם, העומס אצל המלואים, עומס במקורות פרנסה, - כל זה לא מקרה! זה הסוף של העולם! - יש להתרגל לראות את הניסים במה שיש, לא להתאכזב כל כך ממחסור מסוים, בזמן שהיה יכול להיות הרבה יותר גרוע, כמו שביאר החפץ חיים בחבלי הלידה, שאמנם זה קשה כמו שכתוב שמביאה קרבן משום שנשבעת שלא תחזור על כך שוב, אבל אף אחד לא יתיימש בהגיע הסוף והמטרה של כל הדורות, זה לא פלא שזה קשה כי זהו הסוף הגדול לנצח נצחים, ככל שמחזיקים בזה מרגישים יותר טוב, וגם אהובים יותר בשמים בזה שמבינים ומשתתפים בגודל האהבה בלי תלונות.

חלק ו - זהירויות מעושק ידינו מבלי משים

קא מקיים כל מה דאמור רבנן

הזכרנו מעלת הלומדים השרויים בתוך הדחק, ומן הענין להזכיר עוד פרט שהעירו בזה. למען נחדל מעושק ידינו, הנה חז"ל קבעו גדרי זהירויות שלא יגיעו ח"ו לעוון החמור של גזל וחמס, והחמירו בהם מאוד, ומן הצורך לעורר בהם היות והרגל החיים וצרכיהם וההכרחים השונים עלולים להביא למצב שלא מספיק מרגישים שיש כאן עוול על פי ההלכה, אמנם אין זה מגיע ממקום לא טוב, אבל אין זה מוריד מחומרת הדברים.

א. **כתיבת שטר אמנה והחזקת שטר פרוע:** חז"ל אסרו על המלוה לשמור אצלו שטר כל שעדיין לא הלוח כפי הכתוב בשטר, וכן אסרו על העדים לחתום על שטר שכזה, אף שנעשה מרצונו של הלוח, וכן אסרו להשהות שטר שכבר נפרע, והכל משום חשש טעויות.

בגמ' כתובות י"ט א' כתוב שעדים שאמרו על שטר שהם חתמו עליו שהוא היה שטר אמנה [שטר אמנה - לא לוח כלום אלא כתבו ומסרו למלוה שאם יצטרך ללוח ילוח והאמינו שלא יתבענו א"כ מלוהו, רש"י], אינם נאמנים, מפני שזה דבר אסור שנאמר אל תשכן באהלך עולה, ועוד שם י"ט ב' "ואמר רב ששת בריה דרב אידי ... עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים מאי טעמא כיון דעולה הוא אעולה לא חתמי, אמר רבי יהושע בן לוי אסור לו לאדם שישהה שטר פרוע בתוך ביתו משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה, במערבא משמיה דרב אמרי "אם און בידך הרחיקהו" זה שטר אמנה ושטר פסים, "ואל תשכן באהלך עולה" זה שטר פרוע, מאן דאמר שטר פרוע כל שכן שטר אמנה, ומאן דאמר שטר אמנה אבל שטר פרוע לא דזמנין דמשהי ליה אפשיטי דספרא, [אעולה לא חתמי. וכי אמרי חתמנו אין נאמנים להרשיע את עצמן, על פשיטי דספרא. שעל הלוח ליתן שכר הסופר ופעמים שאין לו ונותנו המלוה וחוזר וגובהו ממנו בשעת פרעון ומעכב השטר עליו, רש"י].

למדנו כאן שאסור לאדם להשאיר ברשות שלו שטר פרוע וכן שטר אמנה, ועדים אינם נאמנים לומר שחתמו על שטר שכזה לפי שאין אדם משים עצמו רשע, חזינן עד כמה הזהירו חז"ל לישמר מטעויות ושכחה וכדו' בענייני ממון, אף שלכאורה זה דבר אנושי ומובן, בסך הכל הוא סומך כאן על אדם ישר, הוא נותן לו עכשיו שטר בשביל שמחר הוא יביא לו את הכסף, לכאורה היה מקום לראות את זה כמי שנותן לו היום את הצ'ק שיפרטנו לו ומחר יביא לו את הכסף.

אבל הנהגות כאלו הם נגד ההלכה.

ב. כבר היו מקרים שאחד שואל את חבריו האם אתה מוכן להיות ערב, וכשמסכים אומר לו אם כן אני יחתום את שמך על השטר, הדבר הזה הוא נגד ההלכה, והדברים גובלים בגזל גמור, כי המלוה הרי לא היה מוכן לערבות כזו, שהרי בלא חתימה של הערב לא יוכל לגבות בזה, וגם אינו סומך על מה שאמר הערב שמתחייב לשלם ערבותו כל זמן שלא חתם, ונמצא שהוציא מהמלוה ממון במרמה וזהו גזל, וגם מצד הערב יש כאן חוסר אחריות לכספי המלוה, כי אינו לוקח על עצמו אחריות אמיתית, וכך מתרגלים שערבות היא מילים בעלמא, ומי שלא יודע ולא איכפת לו אם חתם או לא חתם ממילא גם משתחק אצלו המושג של מחוייבות לחתימה⁷.

אמנם כפי שאמרנו לפעמים הכל נעשה מתוך טוב לב, ועלול לקרות מחוסר ידיעה גם אצל אברכים טובים, אבל זה נגד דרך התורה, זה שוחק את המושג של האמת, ואת המושג של התרחקות מעוולה, ולפעמים גם איסור גמור, כמו שהבאנו.

ג. לא לתת מקום למושג הזה - לחתום בשביל השני, הדבר אינו הגון לא מצד המלוה ולא מצד הערב, לחתום בשביל השני זה בכלל מה שכתוב "אם און בידך הרחיקהו" ו"אל

⁷ מה שנראה כאילו מה איכפת לו אם התחייבתי בעל פה או בכתב, מלבד שבדאי אין זה מתיר, הרי שבאמת ההסתכלות הזו איננה נכונה כלל על פי התורה, שהרי כל מה שהתורה אמרה שיש מושג של חתימה שהאדם חותם וזה מחייב אותו, הוא לפי שדיבורים אינם מספיק מחייבים את האדם, וכן כל המושג של "קניינים", ושלא מספיק הסכם של מילים בעלמא, הוא משום שבלי מעשה אין מספיק גמירות דעת, ולכן יש לחוש לדברים שאינם אחראים, ואין בהם גמירות דעת, וכשמתנהגים בצורה הזו זה נהפך להיות עסק של מילים ולא מעשים, לא קניינים, לא התחייבות ולא שטר, אין שום דבר, זה כתבנו להסבר בעלמא, אבל כלפי המלוה זה כמעט גזל גמור כמשנ"ת.

תשכן באהלך עולה", וכבר היו מקרים גרועים מכך, שלאחר ההרגל גם כאשר הלוח לא פגש את הערב הוא כבר גם חותם על סמך שהוא יודע שהוא כבר הסכים בעבר, וגם כי יודע אני שאצלו חתמתי ולא חתמתי זה היינו הק, זה ירידה וזה נוגד את דעת התורה, וכבר אמרנו שכלפי המלוה זה גם חשש קרוב לגזל גמור.

ד. בבבא מציעא ע"ה ב' אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, ופרש"י, עובר משום לפני עור, שעולה על רוחו של לוח לכפור. [קללה. כשתובעו וזה כופר הכל מקללך אותו ואומרים שהוא דובר על צדיק עתק, רש"י].

ובגמרא שם מבואר עוד שכשרצו למדוד אדם אם הוא מקיים כל מאי דאמור רבנן הלכו לבקש הלואה של סכום קטן בערב שבת, ואמר שאינו נותן עד שיביא שטר ועדים, ושאל אותו רב אשי האם גם אסור להלוות לי בלי עדים, אמר לו כל שכן מר דטריד בגירסיה, ומבואר שזה נקרא שמקיים דינא דרבנן, וז"ל הגמרא שם, "אמרו ליה רבנן לרב אשי קא מקיים רבינא כל מה דאמור רבנן שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זוזי דאתרמי לי קטינא דארעא למזבן, שלח ליה נתי מר סהדי ונכתב כתבא, שלח ליה אפילו אנא נמי, שלח ליה כל שכן מר דטריד בגירסיה משתלי וגורם קללה לעצמי [ומשתלי - ישכח הלואתי ואגרום קללה לעצמי, רש"י].

למדנו שהזהירות הזו שאצלנו יש בה לפעמים קצת חוסר נעימות, היא המודד ליראת חטא שמקיים כל מה דאמור רבנן.

לא לשחוק את הדברים המפורשים בגמרא ובהלכה, אמנם בסכום קטן שאדם מוכן לוותר לשני, שגם אם יתבענו לאחר זמן וישכח ויכפור הוא מוותר לו, בכה"ג יתכן שמותר, אבל כשהוא עושה דברים וסומך על היושר של השני זה דינא דגמ' לאיסור.

ועוד אמרו שם תנו רבנן שלשה צועקין ואינן נענין ואלו הן מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים "...", [צועקין - בב"ד של מטה, ואינן נענין - שהרי הם גרמו לעצמן, רש"י].

ה. כיוצא בדבר אדם שולח או מקבל כסף בין בהלואה ובין בפירעון, גם אם אין מזדמן תמיד השטר, לפחות יכתוב לו מיד שובר על גבי פתק אם שולם או לא שולם, [ואם אין

הלוח מעוניין יתכן דסגי שיכתוב לעצמון], לא להסתמך על הזיכרון שאפילו בזמן הגמ' אמרו כל שכן מר דטריד בגירסא.

ו. עוד מבואר בכתובות כ"א א' ובב"ב קס"ז א' הזהירות שלא להשאיר חתימה בדף ריק, וז"ל הגמרא בבבא בתרא **קס"ז א'** אמר אביי האי מאן דבעי למחוי חתימות ידיה בבי דינא לא לחוי בסוף מגילתא דלמא משכח לה אחר וכתוב דמסיק ביה זוזי ותנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מונכסים בני חורין, [רשב"ם - **אמר אביי לא לחוי איניש חתימת ידיה כו'**. אדם שצריך לכתוב חתימת ידו על קלף ולהשליך לבית דין כדי שיכירו בית דין חתימתו כי ההיא דאמרינן בכתובות בפרק האשה שנתארמלה כגון ראובן ושמעון שהיו חתומין בשטר ומת שמעון ואין מי שיכיר חתימת שמעון אלא ראובן ואחד מן השוק ואמרינן התם שיכתוב ראובן כתב ידו וישליכהו לבית דין ובית דין מקיימין חתימת ידי ראובן הכתוב בשטר מכתב ידו שהשליך בב"ד ואין צריך ראובן להעיד על כתב ידו שבשטר זה כתב ידי ובאין ראובן ואחד מן השוק ומעידין על חתימת שמעון ואמר אביי כשיחתום ראובן להשליך לב"ד לא יחתום בסוף הקלף אלא בתחלתו שלא יהא חלק מלמעלה שמא ימצאנו אדם רע ויכתוב בחלק שלמעלה מחתימתו אני החתום לויתי מפלוני כך וכך ממון כו'], ועי"ש בגמרא כמה עובדות מענין זה.

והרב זללה"ה אמר שפעם אחת הזכיר מרן זללה"ה שמי שחותם את שמו על נייר ריק באופן שאפשר לכתוב מעליה דברים וזורק את הנייר, יש מקום לומר שהוא נפסל לעדות, כי הרי השאיר את הנייר באופן שיוכלו לכתוב עליו דבר שקר, ושמו חתום בסוף, והרי זה כחשוד לשקר, הדברים לא נאמרו כהוראה, אלא בתוך שיחת חולין של תלמידי חכמים כהערה ומליצה בחומר החיוב להזהר, לאחד שזרק פתק עם חתימת ידו: "תזהר אתה יכול להפסל לעדות".

דברים מעשיים

א. אדם שחותם ערבות על שטר פתוח, או על שטר הלואה לגמ"ח, משום שהלוח לא יודע כמה המלוה או הגמ"ח יסכים להלוות, בינתיים יש ביד הלוח שטר חתום על ערבות

בלתי מוגבלת, או ביד המלוה שטר הלואה בלתי מוגבל, זהו דבר שאינו ראוי, אין לו לאדם לחתום על דברים מבלי לדעת על מה חתם, גם אם בוטח בחבירו¹⁰.

ב. גם כאשר השטר כתוב במלואו אין לחתום ערבות מבלי לקרא על מה הוא חותם, וכשחותמים ערבות צריך לקחת בחשבון אילו ללוה לא יהא אפשרות לפרוע סכום כזה, האם אני יכול באמת לשלם עבורו, ואם אמנם כן יכול גם להוסיף את ההרגשה השכלית שהלוה מוסמך ואחראי לשלם בעצמו, ולא יגיע לידי כך.

ג. קרו מקרים שהערב נתן אישור בטלפון לחתום במקומו, וזה גניבת דעת כלפי המלוה, שהרי בודאי לא היה המלוה מסכים להלוות לו אם היה יודע את האמת, ונמצא שקיבל הלואה במרמה.

ד. הלואה בלא כתב, או עדים, על זה נאמר גורם קללה לעצמו, אבל אם הלוה קרוב אליו עד שמוכן לקבל על עצמו שאם הלוה יכפור הוא יוותר על החוב, בזה יש מקום להקל.

ה. מלוה שמקבל פרעון במקום שאין השטר תחת ידו, לא יסמוך על הזיכרון, אלא ירשום לעצמו מיד על פתקא קטנה, עד שיכתבנו על פנקסו, או שיגיע לביתו ויקרע השטר.

ו. אין לחתום את שמו על דף ריק, כאשר יש אפשרות למלאות מעליו דברים שישארו כתובים עם חתימתו.

במשלי "וחושך מיושר אך למחסור" פי' דמה שהיושר מחייב שיתן, לא יתכן שירויח דבר מזה ע"י שחסך מליתנו, וכל חסכונו שמור למחסור שיבואנו.

ומשמעות הדברים דאף בדבר שאינו באיסור גזל, כל זמן שהוא בכלל "ועשית הישר והטוב" לא ירויח מחסכונו דבר, וממילא גם הפסיד שלא עשה הישר, דבלא הפסד ודאי

¹⁰ לכאורה בעיקר דין שטר כאשר חתם ואחר כך כתב מלמעלה תוכן השטר, אין לזה דין שטר, כמ"ש תו' גיטין ד' א' ד"ה מודה, "אפילו בשעת הכתיבה התחילו מלמטה למעלה פסול", אבל לענין מחויבות של כתב ידו שאין לזה דין שטר רק הוכחה - יתכן שזה מחייב אותו, אבל בגט מסתברא דלא מהני, וצ"ע ובירור.

רצונו לעשות הישר, ויש לשנן ידיעה זו כדי שתעמוד לימינו בעת נטיית טבעו לחסוך, ויזכור שהישר והטוב נכלל במזונות שקצבו לו, ואם יחסכנו יפסיד במקום אחר.

ולשון הכתוב שם "יש מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור", הכתוב שינה בלשונו, ובתחילה כתב לשון "יש" שאין כאן הבטחה לכל מפזר שירויח יותר, אבל סתמא דמילתא אינו מפסיד, ויש שנוסף עי"ז יותר, ואחר כך כתב וחושך ... "אך למחסור" כדבר מוחלט שמי שחוסך בדבר שהיה צריך להוציא עליו לפי היושר, בודאי יפסידנו במקום אחר, שהרי נקצבו לו מזונותיו שיוכל להתנהג ביושר, ואם חסך כאן ע"כ יפסידנו במקום אחר.

מי שעושה דברים שהם נגד היושר, לבסוף ודאי שיפסיד מכך!, וזה כולל גם מאמצים להחתים את הערב, וכל הטרחות שיש בהשלמת היושר, ובמקום זה יחסוך מעצמו טרחות אחרות, לפעמים לא נעים אבל מדת היסורים קצובה, ואם יתאמץ ביושר יחסוך בדבר אחר.

זהירות בדבר אמת

מבואר ברמב"ן על הפסוק תתן אמת ליעקב שלא נתייחדה ליעקב מידת האמת כל עוד שהיה בבית לבן והוכרח לשקר, מבואר שגם כשמותר לשקר זה פוגם במידת האמת.

וכמו שדורשים אצל יעקב אנכי עשיו בכורך, ואחר כך כשהוצרך לומר פעם שניה כתוב ויאמר אני, שאף שהוצרך לשקר נזהר למעט, וגם בפעם הראשונה לא היה זה שקר גמור, משום שהוא כאומר ליצחק אביו האיש שאתה מחפש זה אני, רק שלא היה יכול לומר בדרך אחרת, כלומר אתה מחפש את בנך בכורך הממשיך דרכך, הרי זה באמת אנכי.

אנו נמצאים בעולם השקר ובהרבה פעמים כדי להגיע ליושר ולמה שראוי בצדק ובאמת וכדי להנצל מעושקים וכיו"ב נאלצים לשקר, וכמו שמובא במדרש (ויקרא רבה פרשת בהר) על הפסוק שלח אצבע ודבר אוון שכשבאים שוודדים לתפוס איזה אדם

ושואלים אותו באיזה כיוון הוא ברח ישלח את אצבעו לכוון אחר וידבר און ישקר עליהם ויאמר להם שהוא במקום אחר, (אבל זה נדרש בדרך רמז, כי עיקר הפסוק מפורש בהיפך אם תסיר מתוכך את המנהג הרע של לדבר און¹⁰).

כהיום מצוי מצבים שכאלו, שנקלעים למצב שההכרח להנצל מעושקים מחייב לשנות מהאמת, אבל מה אפשר לעשות שגם אם מותר לשקר אין זה נקרא "אמת", והחזו"א כותב שההרגל לשקר משחית את הנפש, ומלבד זאת גם מאבדים את הרגש מלשקר.

גם כשנאלצים לשנות צריך להרגיש שזהו דבר שאיננו נכון, ולמעט במידת האפשר, לא להרגיש אף פעם משוחררים לשקר בשאט נפש, ובודאי אין זו ממידת חסידות, ומי שנזהר יותר בודאי ישלימו לו מן השמים.

ובגמרא אמרו דובר אמת בלבבו כגון רב ספרא, ופרש"י מכות כ"ד א' **כגון רב ספרא**. בשאלתנות דרב אחא. והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך, עכ"ל.

וז"ל חזו"א אמו"ב פ"ד אות י"ג "ההתמדה משרטטת בצורת הנפש שרטוט יציב וקיים, ומראה הפרצוף ותבניתו משאיר אחריו התמדת המעשים הטובים והרעים של בעליה, **בן אדם שדיבר שקר לשעתו צורתו צורת אדם, ויש בו חטא, אך המתמיד בשקריו צורתו צורת שקרן ואישיותו נעדרת כו' "**, ועיי"ש שהאריך מדברי חזו"ל שהאריכו והפליגו בחומרת המחליף בדיבורו והגונב דעת הבריות, וע"ע בקונטרס שפת תמים להחפץ חיים שהאריך בזה.

וכשנפגשים עם אנשים מדורות עברו אפילו אנשים פשוטים אינם מסוגלים לשנות כל דהו בעד שום הון שבעולם.

¹⁰ א"ה עיין ספר חסידים שלמד מפסוק זה לזהר שלא לשקר אף כשאין מוציא מפיו אלא רומז ומטעה בידי.

וכן ראינו אצל הגדולים שלא היו משנים כלום בכל מחיר, והרב זללה"ה היה מזכיר הרבה את דברי השל"ה שראשי תיבות של אמ"ת אומר **אמת מרויח תמיד**, והיה אומר כמדומה בשם מרן זללה"ה תמיד זה "תמיד", דהיינו גם כאשר נראה לפעמים שמפסידים בשביל האמת ואם היו משקרים היו מרויחים, באמת תמיד רק מרויחים מהאמת.

וכשהיו מגיעים לפני הרב זללה"ה שאלות של השתדלות בענייני פרנסה שזקוקים לשקר, כמעט תמיד היה משיב לשלילה, והיה מוסיף "קשה לי להאמין שיתבעו אותנו בשמים למה לא שיקרנו".

יש לזכור שגם אם נאלצים פעם לשנות בדיבור, זו חריגה, ויש ליזהר שלא להרגיל את הדבר כחלק מהרגל החיים, כי הדבר גורם שהרגש ישתחק, ואם האדם ה' זוכה לא היו מביאים אתו מהשמים להכרח הזה, כך שיש לו לאדם להצטער על שנאלץ להגיע לזה, כי זו באמת ירידה מדרגת הנקיות והאמת, כמו שכתב הרמב"ן אפי' על יעקב אבינו ע"ה, ויש להתפלל ע"ז ולהשתדל להנצל מזה כמה שאפשר.

לשמור על רגש האמת

השפעה של משפט אחד

כתוב באגרת הגר"א ז"ל ועד יום מותו צריך האדם להתיישר, ולא בתעניתים וסיגופים רק ברסן פיו ובתאוותו, **וזהו התשובה, וזה כל פרי העולם הבא** כמו שכתוב כי נר מצוה וגו' אבל ודרך חיים תוכחות מוסר, **וזהו יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו** זוכה בשבילו **לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער** ואומר הכתוב מי האיש החפץ חיים אוהב ימים וגו', ובזה יכופר לו כל עוון, וניצול משאול **תחתית**, כמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, מות וחיים ביד הלשון, אוי למי שממית עצמו בשביל דיבור אחד, ומה יתרון לבעל הלשון, ולכל יש רפואה חוץ כו', והעיקר שלא תדבר בשום אדם בשבחו וכל שכן בגנותו, כי מה לו לאדם בדבר זרות, שוחה עמוקה פי זרות זעום ד' יפול שם כו', אבל העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו, **וזהו יותר מכל התורה והמעשים, עכ"ל.**

כתוב כאן דברים שקשה להבין, "וזהו התשובה", "זה כל פרי העולם הבא", "וזהו יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם", "ובזה יכופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית", "העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו", "וזהו יותר מכל התורה והמעשים". הדברים הללו הם נוראים, ואילולא יצאו מהגר"א לא היינו מעלים על דעתנו עד כדי כך, "יותר מכל התורה והמעשים", חסימת הפה, "זה כל פרי העולם הבא".

אם אדם היה יודע כמה הוא מפסיד ממשפט אחד כזה, בהצלחתו בלימוד ובכל עלייתו, לא היה מעלה על דעתו להוציאו מפיו, למרות שכעת עולה בפיו משפט כל כך "מוצלח", והכל ענין של הרגל, הרי אם היה צריך לשלם כדי לומר זאת, לא היה מעלה על דעתו להוציא על כך אפילו פחות משהו פרוטה, וכאן הוא משלם מחיר כל כך יקר..., ועל אחת כמה וכמה אם משפט זה גרם לחבירו עיכוב בעלייתו, כמה עבודה גדולה לתקן זאת, וכמה יצטרך להתאמץ בגלל זה הרבה יותר בלימוד עד שיבין, מה שה' יכול להשיג במהירות אם ה' לו יותר סיעתא דשמיא אם לא ה' אומר, בין מעצם הדבר של חוסר כבוד התורה, וק"ו כשגורם לאחרים להפסיד ע"ז.

ויותר חמור מזה מה שמצוי שמבלי משים נפלט איזה משפט מלגלג או מזלזל על מי שמתמיד יותר, ומתפלל טוב, שגורם לרבים [בין לאותו שנאמר לו ובין להשומעים שנוכחו בבשתו] לפחד מלהתנהג בהתמדת הלימוד ובתפלה בדביקות, או שפוחדים להמנע משחוק וקלות ראש בחברתו, וההרס הזה הוא גדול מאד דהיינו שנגרם ע"י כל דיבור קל או קריצת עין מעל לכל מה שאפשר לשער ולתאר, וכלשון מרן זללה"ה באמו"ב על האדם שרוצה להתחיל ללמוד אחר שנים רבות, והוא מסביר איך שהבעה מתמיהה של בר נש פלוני ופלוני הנוכחת במראה דמיונו מכלימה את פניו ולא עצר כח נגד דמיון הבל וחזיון שוא, והבחור השנון שהוציא המשפט מפיו, לא נתכוין באמת, רק לחידודי בעלמא, ולצערינו גם זה מצוי מאד מבלי משים והרגשה כלל.

והעיקר תלוי בהרגל, כי כשמגיעים למקרה מסויים ולרגע הנסיון שיש לו משפט טוב להגיד, קשה להתגבר, אבל מי שישים לב לפרט זה, ירגיל את עצמו שיש לו אמנם מה לומר והוא עוצר את עצמו, זוהי הזכות הגדולה של "כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו בעולם הזה זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער", לא ביקשו להתיישר בדברים קשים, רק להתרגל ולהכניס לעצמו את התודעה הזו, אני לא מאלו שמגיבים ב"משפט

קולע" בכל פעם ששומע משהו, לא להיות מאלו שמגיבים בכל דבר, וידע שלא ירד מזה ערכו אם לא יגיב במשפטים כאלה, רק ירויח את כל עתידו, שיהי' לו סיעתא דשמיא, להיות תלמיד חכם גדול, וזהו כל פרי העולם הבא.

חבל להפסיד כל זה בלי שום תענוג אמיתי, רק משום שלא שמים לב כמה אפשר להפסיד ממשפט קטן.

תפילה

הגרד"ח הכהן ז"ל הביא מדברי הפסיקתא סימן זה יהא בידך שאם אתה מרחם על חבריך תדע שירחמו עליך, כדכתיב ונתן לך רחמים ורחמך, ע"כ, ויש להתרגל להתפלל על חבריו, אם אתה מרחם על חברך, ואתה לא יכול לעזור לו תתפלל עליו, כיוצא בדבר, מי שיש לו טענות על השני שיתפלל עליו שיתנהג כהוגן, התפילה על חבריו היא חסד גדול שאדם יכול לעשות.

אבל יחד עם מעלת התפילה על כל דבר צריך לזהר שלא יהיה זה על חשבון אחרים, לא להאריך על חשבון השני, למשל כאשר יש מניין מצומצם מי שעומד לפני הקב"ה, והוא רוצה מאוד לבקש עוד קצת כי כל כך חבל לא לבקש, אבל אם הקב"ה לא מרוצה שעכשיו הוא מטריח את הציבור שצריכים לחכות לו, או שהוא עומד מאחורי מי שכבר סיים להתפלל, אם זה לא רצונו יתברך, אם הקב"ה אומר לו תעזוב עכשיו את בקשותיך, ותעשה מה שאני אומר לך שראוי לעשות כעת, ואדרבה אם כעת לא יבקש אזי יותר ישמעו את הבקשות שלו, בגלל שהוא שומע בקולו יתברך, צריך להיות ערני בכדי לדעת מה רצון השם, לעשות כל דבר בזמן שלו ובענין הראוי לו, אכן אפשר וצריך לעשות חסד על ידי תפילות, אבל הרי הכל בידי של הקב"ה ואם הקב"ה אומר לו להפסיק הוא לא יוריד לו מהזכויות שלו אם הוא הפסיק.

כבר דיברנו פעמים רבות על התפילות שמתפללים אחד על השני, שיש בזה הרבה תועלות, ולעצם הדבר כאשר אדם מתפלל על השני כלפי שמיא זו דרגת תפילה אחרת, זה לא שהוא מבקש על בעיה שלו אלא עוסק בחסד, - זה סוג תפילה אחרת.

וכמה כוחות של תפילה נוספים יש לאדם מהחבורה שמתפללים עליו, ועוד שגם כשהוא נחלש ובאותו הזמן חבריו לא נחלשו הרי הם מקיימים אותו, כדכתיב טובים השנים מן האחד שאם יפולו האחד יקים את חברו, ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו, הרבה מעלות שיש בזה, מתפלל על הצער של השני הוא עושה חסד, בזמן שאין לו מה לעשות אז הוא עושה חסד, "ותפק לרעב נפשך" - כשאין לך את לחמך אז תפק את נפשך, כמו שאמרו ב"ב ט' ב' "אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב הלא פרוש וגו' ועניים מרודים תביא בית וגו' כי תראה ערום וגו', והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, שנאמר ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים, ונחך ד' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו', ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וגו'", וברש"י "ותפק לרעב נפשך - הוא פיוס דברי נחומים".

וזהו שכתוב "ותפק לרעב נפשך" - לא נאמר כאן לחמך וכספך, אלא "נפשך" שאם אין לך אפשרות לעזור בכסף תעזרנו בנפשך, וזהו החסד הגדול, זה דבר חשוב שאפשר לעשות.

אבקש גם שיוכלו להתפלל עלי שאזכה לעשות רצונו, וה' יעזור שנזכה כולנו לחזור בתשובה שלימה ולעשות רצונו ית"ש ושיהיה כתיבה וחתימה טובה לכולנו.

